

ภาคผนวก ข

รายละเอียดถอดเทปจากการให้สัมภาษณ์ของผู้เชี่ยวชาญ

กลุ่มที่ 1 บิดาหรือมารดาในกลุ่มครอบครัวบ้านเรียน

1. น.อ.จันทน์กฤษณา ผลวิวัฒน์

(สัมภาษณ์เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 10.00น.)

เนื่องจากระบบโรงเรียนเป็นระบบที่ปิดกั้นความรู้ หรืออาจทำให้สิ่งนี้ของเด็กหายไปได้ เพราะจะต้องคำนึงถึงการสอนให้ทันเวลา เนื้อหาต้องครบถ้วน เร่งสอนเพื่อทำเวลา ฉะนั้นในแต่ละวันเด็กจะล้าและไม่อยากทำอะไรหากกลับถึงบ้าน การไม่รู้หรือการกระตือรือร้นที่จะหาความรู้อื่น ๆ ก็หายไป แต่การศึกษาโดยครอบครัวตรงกันข้าม จะไม่มีการเร่งเด็กทุกอย่างจะเป็นไปตามความพอใจของเขา เขาสามารถที่จะเลือกเรียนอะไรก่อนหลังได้ และไม่มีการจำกัดเวลาในการเรียนรู้ด้วย จึงทำให้สนุกและทำหายกับสิ่งที่กำลังจะเรียนรู้มัน

การกำหนดจุดมุ่งหมายการเรียนการสอนต้องชัดเจน เราต้องรู้ชัดเจนเลยว่าเราต้องการให้ลูกได้อะไรบ้าง ต้องการให้ลูกรักการเรียนรู้โดยที่มีแรงจูงใจไม่สัมฤทธิ์จากตัวเองคือทำเพราะอยากทำไม่ได้หวังอะไร สิ่งที่ได้มาคือความภูมิใจของตัวเอง หวังเพียงว่าให้เขามีความสามารถที่จะพึ่งตนเองได้ มีการให้ข้อมูลกับลูกตลอดว่าอยากเข้าระบบหรือไม่ให้เขาเลือกและตัดสินใจด้วยตนเอง ถ้าเขามีความสุขกับการเรียนที่บ้านก็จะทำไปจนระดับมัธยมปลาย ที่สำคัญคือเขาจะต้องไม่หยุดที่จะพัฒนาตนเอง เช่น อ่านหนังสือ เรียนในระบบ อะไรก็ได้ที่ทำแล้วเกิดประโยชน์ จุดสูงสุดคือคงความรู้ มุ่งพัฒนาตนเองตลอดเวลา เป็นคนดีของสังคมไม่เบียดเบียนผู้อื่น

การเรียนการสอนจะเป็นแบบตามความสนใจของลูก จะไม่แบ่งเป็นวิชาเพราะไม่จำเป็นและไม่จำเป็นและไม่ช่วยในการเรียนรู้ของลูก จะกำหนดเนื้อหาที่ชัดเจนจะเป็นไปตามธรรมชาติ พัฒนาการของเขาจะเป็นตัวบอกว่าเขาพร้อมแค่ไหนแล้วในขณะนั้น เราจะต้องสังเกตว่าเมื่อลูกเริ่มที่จะเกิดพัฒนาการในเรื่องนั้นๆ แล้วก็ส่งเสริมพัฒนาการเหล่านั้นให้เกิดการเรียนรู้ไปได้เลย โดยไม่ต้องมาบอกว่าวันนี้จะเรียนเรื่องอะไร ๆ ก็สอนไปเลยตามธรรมชาติที่ดำเนินไปในแต่ละวัน มีการเชื่อมโยงความรู้ในเรื่องต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เช่น เด็กเห็นว่าหนอนมีลักษณะคล้ายรถไฟก็จะพาเขาไปนั่งรถไฟฟ้า เป็นต้น ในส่วนของวิชาการไม่ห่วง ถ้าเขาไม่รู้เขาสามารถอ่านและค้นคว้าได้ด้วยตนเอง เรียนรู้เองได้ ขอแค่ให้รักการอ่าน ถ้ายังไม่พอก็สามารถให้เรียนเสริมได้หรือขอคำแนะนำจากผู้รู้ในสาขาวิชาต่าง ๆ ได้ ไม่มีการจำกัดเวลาในการเรียนรู้เขาสามารถเรียนรู้ได้ตลอดจนกว่าเขาจะพอใจ ถ้าตอนนี้ไม่อยากเรียนก็ไม่มีการบังคับ แม้ว่าโตขึ้นเขาพอใจที่เรียนอะไรก็ได้จะไม่มีการบังคับให้เรียน ให้เขาทำในสิ่งที่เขามีความสุข ถ้าเมื่อไหร่ที่ลูกไม่มี

ความสุขก็สามารถที่จะเลือกทำได้ตามความต้องการของเขา เช่น ถ้าอยากไปเรียนพิเศษข้างนอกก็ให้ไป แต่ถ้าไม่อยากเรียนแล้วก็ไม่ต้องเรียน เป็นต้น

สื่อการเรียนรู้จัดหาซื้อมาเอง เลือกสื่อที่เป็นประโยชน์ให้กับลูกเอง มีวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย เช่น มีการใช้สัญลักษณ์แทนเรียนรู้ เป็นต้น จะไม่เลือกสื่อที่เป็นสิ่งไร้สาระหรือไม่มีประโยชน์ให้เช่น เกมสล็อตคอมพิวเตอร์ที่เด็กเล่นกันในปัจจุบัน เป็นต้น แต่จะเป็นเกมส์หรือโปรแกรมที่เป็นประโยชน์ที่จะฝึกทักษะในด้านต่าง ๆ ได้ ในวัยเด็กจะเลือกสื่อที่ดี เนื้อหาที่ดี ที่มีประโยชน์เท่านั้น และปิดกั้นสิ่งไร้สาระ และสิ่งไม่ดีไม่ให้เรียนรู้ เช่น ไม่ให้ดูการ์ตูน ไม่ให้ดูละคร เป็นต้น แต่ถ้าเขาโตขึ้นเขาจะต้องเลือกในสิ่งที่เขาชอบและอยากจะเรียนรู้ด้วยตนเอง เขาจะต้องสามารถคิดและเลือกในสิ่งที่ดีให้กับตัวเองได้ ถ้าจะพาไปออกไปทัศนศึกษาข้างนอกก็จะให้เด็กเป็นคนเลือกที่อยากจะไปไหน ทำอะไร ก็จะพาไปในที่ที่มีสิ่งที่เขาต้องการจะเรียนรู้อยู่ เช่น อยากดูดอกไม้ก็พาไปสวนหลวง ร.9 พาไปดูเขาเขายดอกไม้ที่สวนจตุจักร เป็นต้น พาไปเรียนรู้จากของจริงจนเข้าใจกระบวนการทั้งหมด แม่จะต้องรู้จักคิดและเชื่อมโยงสิ่งที่เด็กเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าสู่วิชาการก็คือเอาวิชาการใส่ลงไปในสิ่งที่เด็กสนใจโดยที่ไม่ให้เด็กรู้ตัว

จะไม่นำลูกไปฝากชื่อในโรงเรียนใดๆ คิดว่ามีพรบ.ออกมารองรับตรงนี้แล้ว ฉะนั้นตอนนี้งานจัดการศึกษาเองไม่ผิดกฎหมาย ประเมินผลโดยการสังเกตพัฒนาการว่าเขาทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้ไหม ทำได้แค่ไหน มีการจดบันทึกพัฒนาการต่าง ๆ โดยที่ของเล่นแต่ละชิ้น แบบฝึกหัดที่มีอยู่ต่าง ๆ จะมีรหัสซึ่งกำหนดขึ้นเอง และหากลูกทำกิจกรรมเหล่านั้นทำได้ดีก็จะจดบันทึกไว้ในรหัสของแต่ละกิจกรรมที่ทำว่าผ่านแล้ว แต่ถ้าอันไหนไม่ผ่านไม่ผ่านคือไม่ใช่ว่าทำได้ไม่ดี และทำแล้วทำไม่เสร็จเลือกกลางคันจะถามลูกก่อนว่าจะทำต่อหรือไม่ในครั้งต่อไป ถ้าทำต่อก็จะเก็บงานชิ้นนี้ที่ยังไม่เสร็จไว้ให้ แต่ถ้าตอบว่าไม่ทำแล้วก็จะทำการถ่ายเอกสารใหม่และนำมาใส่ไว้ในแฟ้มแบบฝึกหัดเพื่อให้ลูกได้มาเลือกและเริ่มทำซ้ำอีกจนกว่าจะทำแบบฝึกหัดนั้น ๆ เสร็จครบขั้นตอน แบบฝึกหัดทุกชิ้นจะไม่มีการเรียงลำดับไม่มีการเรียงลำดับพัฒนาการ ลูกจะเลือกทำชิ้นไหนก่อนก็ได้ตามความพอใจ มีการจัดเก็บชิ้นงานที่ลูกทำครบถ้วนแล้วใส่ในแฟ้มเป็นแฟ้มผลงานไว้ ไม่ปิดกั้นการเข้าระบบลูกสามารถเข้าระบบได้ถ้าเขาต้องการ

การเทียบโอนคิดว่าน่าจะมีการสอบเทียบความรู้ว่าเด็กคนนี้ความรู้อยู่ที่ระดับไหนแล้ว ก็คือถ้าครบเป็นไปได้อาจมีศูนย์การเรียนหรือการศึกษาเขตพื้นที่ หรืออาจเป็นโรงเรียนเครือข่าย ที่จะออกมารองรับในการสอบเทียบความรู้ตรงนี้ได้ กับการสอบเทียบโอนเข้าโรงเรียนว่าจะสามารถสอบเข้าโรงเรียนที่ต้องการได้ไหมและจะอยู่ในชั้นอะไร

2. นางกนกพร สายใจ

(สัมภาษณ์เมื่อวันอังคารที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 10.00 น.)

แรกเริ่มให้ลูกไปโรงเรียนของคุณยายคุณป้าเพื่อการได้ขยายประสบการณ์การพัฒนาของลูก ร่วมกับครอบครัวใหญ่ เดือนตุลาคม-ธันวาคม ปลายปี 39 ไปอยู่กับคุณยายที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนกลับมาสอบปลายภาคที่โรงเรียนอนุบาลอีกแห่งหนึ่ง ปี 40 ส่งลูกไปโรงเรียนเป็นเพื่อนลูกพี่ลูกน้องคนหนึ่งที่ไม่ยอมไปโรงเรียนจนจบอนุบาลสองเทอมแรก เป็นเวลาที่คุณพ่อต้องเดินทางไปต่างประเทศเป็นเวลา 1 ปี จึงได้นำลูกออกจากโรงเรียนและพาไปอยู่กับคุณยายที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอีก ในช่วง 3 เดือนสุดท้ายก่อนคุณพ่อกลับ แล้วมีโอกาสตามไปอยู่กับคุณพ่อที่ต่างประเทศ ช่วง 1 ปีที่พาลูกไปยังที่ต่างๆ ตามโอกาสของวิถีชีวิต ได้เห็นพัฒนาการที่น่าสนใจในตัวลูกหลายอย่างชัดเจน เมื่อเดินทางกลับมาจึงมีความคิดที่จะไม่นำลูกเข้าระบบ เพราะมั่นใจว่ากระบวนการพื้นฐานที่ลูกจะได้พัฒนาทักษะชีวิตของเขาเบื้องต้น คือ พัฒนาการของประสาทสัมผัสทั้งหก คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ รวมไปถึงจิตใจ อารมณ์และความรู้สึก ของตัวเองร่วมกับครอบครัวเป็นเบื้องต้น กับโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมทุกสิ่งที่เหมาะสมกับเด็ก ๆ พร้อม ๆ กันไป หลักคือมุ่งหวังที่จะให้เขาค้นคิดวิธีการคิด และพัฒนาเติบโตมาด้วยตัวเองไม่ใช่จากสิ่งที่พ่อแม่ หรือครูต้องการให้เป็น เราเป็นเพียงแค่ผู้ที่สนับสนุนส่งเสริมให้กระบวนการตรงนั้นเกิดและสอดคล้องกับชีวิตเขา ซึ่งกฎเกณฑ์หรือกรอบหลักสูตรที่ตายตัวในระบบโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เด็กขาดพัฒนาการตรงนี้ไป

ได้คิดวิเคราะห์วิถีชีวิตของตนเองและพัฒนาการจากปฏิสัมพันธ์ร่วมกับลูกและสังคม นำมาเขียนเป็นหลักสูตร โดยให้ความสำคัญมากต่อการรักษารัชมะโนะในวิถีปฏิบัติในชีวิตประจำวัน แต่ก็ไม่ได้ละเลยหลักสูตรในระบบคือต้องรู้ในระบบเป็นอย่างไร เพื่ออาจนำมาประยุกต์ใช้ด้วย ดูว่าในการศึกษาระดับพื้นฐาน 6 ปีมีขอบเขตการพัฒนาเป็นไปอย่างไร และประสบการณ์ที่ลูกจะได้รับจะเป็นไปในทิศทางใด ที่สำคัญหากเทียบความรู้พื้นฐานกับเพื่อนในระบบลูกก็อาจไม่แตกต่างจากเพื่อน ระหว่างการพัฒนาอาจแตกต่างในกระบวนการวิธีและลำดับการพัฒนาเพราะสิ่งที่ให้ความสำคัญมากคือเน้นการพัฒนาจากตัวเอง ไม่ใช่จากสิ่งที่เรากำหนดให้เขา เชื่อว่าสาเหตุที่ทำให้เกิดพัฒนาการของชีวิตมาจากองค์ประกอบหลายอย่างทั้งจากจิตวิญญาณภายในตัวลูกเอง และจากสิ่งแวดล้อมที่มากระทบเพื่อสร้างความสมดุล สอดคล้องและสัมพันธ์กัน จะทำให้เกิดการสร้างองค์ความรู้ที่เขาจะพัฒนาต่อไปได้ แม้แต่เรื่องสื่อในสังคม ณ ปัจจุบัน เช่น ทวี ก็ไม่ได้ปิดกั้นแต่ให้เป็นสิ่งแวดล้อมหนึ่งเช่นเดียวกับสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่มีการพูดคุยกันกับลูกในเรื่องของการแสวงหาหรือเลือกในสิ่งที่ประโยชน์ให้กับตัวเอง จะเป็นการร่วมกันเลือกสิ่งแวดล้อมที่ตรงกับความสนใจและก่อให้เกิดประโยชน์ของชีวิตพื้นฐานไปพร้อม ๆ กัน

ทั้งครอบครัว เน้นการพัฒนาในฐานะที่เราเป็นมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ จะรักษาชีวิตให้เกิดคุณประโยชน์ในการดำรงความรู้ที่พัฒนาขึ้นมาร่วมกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดีได้อย่างไร

กระบวนการศึกษาที่ทำอยู่คือเมื่อได้หลักสูตรที่เกิดจากการปฏิบัติและวิเคราะห์มาโดยตลอด ด้วยการปรับเปลี่ยนไปตามพัฒนาการและความพร้อมทั้งทักษะ ความสนใจ และพัฒนาการของวิถีชีวิต การดำเนินการสอนไม่ได้แบ่งแยกเป็นวิชา เป็นลักษณะของการบูรณาการชีวิตไม่ใช่วิชาเป็นตัวตั้ง ใช้ธรรมะเป็นพื้นฐานการเจริญเติบโต การรักษาชีวิตร่วมกับผู้อื่น การรักษาใจและดูแลอารมณ์ของตนเอง การพัฒนาชีวิตเริ่มต้นปัจจัยพื้นฐานคือ อากาศ อารมณ์ อนามัย อาหารและน้ำ การออกกำลังกาย ซึ่งทั้งหมดนี้จะสร้างองค์ความรู้ในการรักษาชีวิตที่มีคุณค่าขึ้น ได้อย่างมีนัยที่สัมพันธ์กัน เป็นลักษณะของการสร้างจิตสำนึกในการทำควมดีร่วมด้วย โดยที่ไม่ต้องคอยแต่จะสอน พัฒนาการทางความคิดและองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจะเป็นตัวที่ทำให้เกิดการตัดสินใจเลือกกระทำ และพัฒนาการเรียนรู้ที่ดีในแต่ละเรื่อง ที่สัมพันธ์กับชีวิตของเขาจะเกิดขึ้นมาเองเป็นลำดับไปตามความพร้อมของความเข้าใจเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่เพิ่มขึ้นในแต่ละวัน และการช่วยคงรักษาคุณลักษณะที่ดีของลูกให้คงงามขึ้นโดยมีเราเป็นสิ่งแวดล้อมหลักกับมีสิ่งแวดล้อมอื่นๆเป็นผู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ตลอดเวลา

- ในครอบครัวมีการพูดคุยกันแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในอดีตของคุณพ่อคุณแม่และเกิดพัฒนาการมาเป็นการเฝ้ามองความรู้ในเรื่องที่สนใจตามมาได้เสมอ เช่น พัฒนาความสนใจเรื่องรามเกียรติ์ คุณพ่อได้เล่าเรื่องที่ขุนยพทวดเล่าตอนเมฆลารามสุรให้ลูกฟัง ซึ่งเป็นการจุดประกายให้กับลูก ซึ่งทำให้ลูกเกิดความสนใจในเรื่องนี้ขึ้นเป็นครั้งแรก เป็นต้น

- สิ่งใดที่เห็นว่าลูกสนใจแต่ยังทำไม่ได้ในตอนนี้อย่าว่าด้วยความพร้อมของลูกหรือวิถีชีวิตก็จะมีการรักษาจนงานในเบื้องต้นไว้ด้วยการบันทึก และหาโอกาสที่จะได้พัฒนาต่อไป ในสาระความรู้และทักษะต่างๆ นั้นล้วนแต่เกิดขึ้นจากพัฒนาการความสัมพันธ์กันของวิถีชีวิตเบื้องต้นทั้งสิ้น

- การเรียนรู้ของเด็กจะเกิดจากการเชื่อมโยงสิ่งที่ได้รู้มาจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวัน จากการสังเกต การมีส่วนร่วม เข้ามาเป็นสร้างกระบวนการคิดและสร้างความสัมพันธ์ให้เกิดได้ด้วยวิถีคิดของตัวเอง จะมีการคุยกันในว่าในแต่ละวันจะทำอะไรบ้าง ชอบหรือไม่ชอบทำอะไร ลูกจะเสนอความคิดร่วมด้วยจนพัฒนาเป็นการเสนอความคิดเอง

- กิจกรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละวันเกิดมาจากสิ่งที่อยู่ในใจของลูก คือจะเกิดการสานต่อเรื่องที่ลูกสนใจจากสิ่งที่ลูกเลือกทำเองในแต่ละวัน หรือจากการพูดคุยเสนอแนะซึ่งกันและกัน กิจกรรมต่างๆ ก็จะสอดคล้องกับความสนใจและวิธีการดำเนินชีวิตด้วย ฉะนั้นในแต่ละวันจะดึงเอาวิถีชีวิตที่เราดำรงและเชื่อมโยงสู่กระบวนการสังคมในแต่ละวันมาใช้ในการเรียนรู้ให้เกิดประโยชน์ ให้กระบวนการต่างๆ นี้สัมพันธ์กับการเรียนรู้ของเขา เช่น การไปวัด การไปเยี่ยมคุณปู่คุณย่าที่ต่างจังหวัด การไปรวมกิจ

กรรมกลุ่ม กิจกรรมครอบครัว กิจกรรมสังคมอื่น ๆ เป็นต้น ฉะนั้นในแต่ละวันก็จะมีกิจกรรมดำเนินชีวิตที่แตกต่างกันออกไปร่วมกับบุคคลแวดล้อมในชีวิตเราประกอบกันด้วย

- มีการคุยกันว่าคืนเช้ามาควรจะทำอะไร คือให้ลูกได้เรียนรู้ว่าทุกคนมีหน้าที่ เช่น ถ้าวันไหนตื่นเช้าก็จะไปใส่บาตร หลังจากนั้นจะต้องทำอะไรต่อ จะให้สำรวจตัวเองว่ามีอะไรที่ยังไม่ได้ทำแล้วจะต้องไปทำ เช่น อาบน้ำ เก็บที่นอน ทานอาหารเช้า สวดมนต์ ถวายทาน เป็นต้น

- ถ้าลูกเริ่มเบื่อในกิจวัตรประจำวันที่ทำ เช่น ช่วยงานบ้าน ก็จะมีวิธีใช้วิธีการหลาย ๆ แบบที่ทำให้เขาไม่เบื่อ คือจะช่วยหาวิธีสร้างความตระหนักให้เขาคิดรู้ว่า ก่อนที่จะไปทำอย่างอื่นได้นั้นควรทำหน้าที่ในกิจวัตรประจำวันของตัวเองให้เสร็จเสียก่อน เมื่อสิ่งเหล่านี้เสร็จแล้วจึงจะเริ่มกิจกรรมอื่นที่สนใจอื่น ๆ เป็นลำดับต่อไป หรือหากมีสิ่งอื่นที่สำคัญกว่าจะต้องทำ ก็ให้เรียนรู้ที่จะเลือกทำกิจวัตรตามลำดับความสำคัญ

- กิจกรรมส่งเสริมความสนใจพิเศษ ไม่ว่าจะเป็นดนตรี กีฬา การเรียนโยน การหัดทำหัวโยน หรืออะไรต่าง ๆ ที่สนใจทำและเป็นประโยชน์ เมื่อถึงเวลาหนึ่งที่วิถีชีวิตและโอกาสทำให้เกิดความพร้อม จะเป็นจังหวะของการได้สานต่อความสนใจต่อความรู้ความสามารถในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

- จะมีการทำแบบฝึกหัดจากกิจกรรมที่ได้เรียนรู้มาจากชีวิตประจำวัน โดยที่คุณแม่เป็นผู้ร่วมคิดสร้างแบบฝึกหัดร่วมกันไปกับลูก เช่น การทำแบบฝึกหัดจากการบวกตัวกลมเป็นต้น เป็นลักษณะของการฝึกหัดการคิดจากความเป็นจริงที่ชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้องสัมพันธ์

สื่อทรัพยากรทางการศึกษา มีการพาออกไปเรียนรู้นอกสถานที่ เช่น วัดพระแก้ว หอสมุดที่ทำงานคุณพ่อ หอสมุดแห่งชาติ ศูนย์ฝึกอาชีพทำหัวโยน สถานที่ต่าง ๆ จะพาไปเมื่อมีโอกาสหรือเมื่อโอกาสอำนวย สิ่งของต่างๆ ทั่วไปทุกอย่างที่เป็นสื่อได้เกือบทั้งสิ้น เช่น ตัวกลมเหล็ก โลเมตร ป้ายราคาน้ำมัน ของใช้ในบ้าน เป็นต้น ใช้หลักของการเห็นคุณค่าของสิ่งรอบๆ ตัวโดยไม่จำเป็นต้องใช้เงินซื้อหาทั้งหมด เพราะสิ่งแวดล้อมในชีวิตประจำวันต่างๆ นั้นหลากหลายมากที่มากกระทบกับอายตนะทั้งหกแล้วก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้

ปัจจุบันได้นำสื่อลูกฝากไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ในอนาคตระดับการศึกษาที่สูงขึ้น พัฒนาการความพร้อม ความถนัด ความสามารถ และความสนใจของลูกจะเป็นตัวบอกว่าเขาจะเข้าศึกษาต่อในระบบหรือไม่ หากไม่ต้องการเข้าระบบก็สามารถพัฒนาการศึกษาจากวิถีชีวิตที่นำไปเชื่อมโยงกับสรรพสิ่งได้ การประเมินผลในเบื้องต้นเป็นลักษณะของการบันทึกจากการสังเกตพัฒนาการทุกด้าน รวมทั้งจิตสำนึก ความคิดอ่านของลูกว่าเป็นอย่างไรด้วยวิธีการของเราเอง รวมไปถึงการเก็บรวบรวมผลงานเป็นแฟ้มงานส่งไปประเมินผลที่โรงเรียนด้วย จริง ๆ แล้วไม่สนใจการจัดระดับชั้นเรียนของระบบเลย แต่สนใจการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นรวมไปถึงพัฒนาการทักษะรอบด้านที่เกิดขึ้นจริงในตัว

ลูกมากกว่า ที่สำคัญคือหลักสูตรในระบบเป็นอย่างไรเราต้องรู้ด้วยเพื่อจะได้เท่าทันกันแต่ให้ความสำคัญต่างกัน ส่วนเรื่องของการประเมินผลเห็นควรว่าน่าจะมีส่วนกลางเป็นหน่วยงานที่ทำหน้าที่ประสานเรื่องการประเมินผลให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องร่วมกันในการส่งเสริมการพัฒนาเด็กไปตามศักยภาพเป็นสำคัญ และไม่เห็นด้วยกับวิธีประเมินผลแบบเดิม ๆ ที่ใช้ข้อสอบที่ไม่สามารถอธิบายความคิดอ่านของเด็ก เป็นแบบสำเร็จรูปที่แปรค่าเป็นคะแนนที่ไม่เกิดความยุติธรรมต่อการส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพที่ควรได้รับโอกาสให้งอกงามเต็มพร้อมตามความสามารถในตัวเด็กแต่ละคนซึ่งแตกต่างกัน

3. นายอาทิตย์ แดงพวงไพบูลย์

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 9.30 น.)

เรียนแบบชีวิตจริงเอาความชอบเอาความถนัดของเด็กเป็นหลัก ปลุกฝังให้เป็นคนดีซึมซับให้เกิดลักษณะนิสัยที่ดีในตัวคน ๆ นั้น (สะอาด สว่าง สงบ) คิดว่าตัวโครงสร้างระบบการศึกษาไม่ได้เอื้ออำนวยในการสร้างคน ปิดกั้นและทำลายศักยภาพในตัวของเด็กแต่ละคนให้หมดไปจากการสอบวัดผล ทำข้อสอบไม่ได้ก็ตก ต้องดูที่เป้าหมายชีวิตของพ่อแม่เป็นอย่างไรก็จะเป็นแนวในการจัดการศึกษาให้กับลูก ทำอย่างไรให้เกิดความสุขในกระบวนการเรียนการสอนทั้งผู้สอนและผู้เรียน เรียนรู้จากสิ่งรอบ ๆ ตัวจากธรรมชาติทุกอย่างสามารถเป็นการเรียนรู้ได้หมด (All for Education) ทุกอย่างบูรณาการได้หมด เด็กอาจจะมีการจดบันทึกในเรื่อนั้นๆ ถ้าเขาสนใจ หลักสูตรการศึกษาไม่ตอบสนองในเรื่องของคุณธรรม จริยธรรม ส่งเสริมให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เช่น พาไปดูเขาทำนา แล้วก็บอกให้สังเกตพร้อมจดบันทึกเป็นต้น บางอย่างก็ขึ้นาแต่บางอย่างลูกก็คิดต่อเองได้ ให้เรียนรู้ด้วยตัวเองโดยพ่อแม่ให้คำแนะนำและชี้แนะ การศึกษาที่แท้จริงคือการไปสู่สันติภาพ และความสุข

สอนเองไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะถึงเวลาที่ให้เขาตัดสินใจเองว่าต้องการที่จะเข้าระบบหรือไม่ ไม่ปิดกั้นตรงนี้ เมื่อถึงเวลาความจำเป็นในการเข้าระบบอาจต้องมีถ้าเขาต้องการศึกษาอะไรที่ลึกซึ้งมากเกินกว่าที่เราจะสอนได้ ตรงนี้อาจต้องเข้าระบบจำเป็นมากเพราะระบบมีบุคลากร เครื่องมือ ห้องปฏิบัติการ งบประมาณ ต่าง ๆ มากมายเหล่านี้จึงเห็นควรว่าจะน่าจะต้องเข้าระบบ การเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือการเล่น แต่ต้องเล่นอย่างมีกระบวนการ มีความรับผิดชอบ เล่นอย่างมีเป้าหมาย อาจมีการกำหนดเป้าหมายหรือจุดประสงค์ในการเล่นให้เด็กบ้าง แต่บางทีก็ไม่มีปล่อยให้เล่นอิสระ สิ่งที่จะได้คือความมั่นคงทางอารมณ์ การแสดงออก เรียนรู้จากตัวเอง จากสังคมภายนอก จากสิ่งรอบๆ ตัว เช่น ธรรมชาติ ครอบครัว เป็นต้น สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัวจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้เขาเรียนรู้เรื่องเหล่านั้นได้เป็นอย่างดีเพราะสัมผัสใกล้ชิดอยู่ทุกวัน มีความจำเป็นที่พ่อแม่ต้องค้นหาศักยภาพที่แท้จริงในตัวลูก และตัวเองจุดอ่อนจุดแข็งที่มีอยู่ ซึ่ง

พ่อแม่เองก็เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับลูกด้วย ว่าลูกมีถนัดหรือเด่นหรือชอบด้านใดเรื่องอะไรเป็นพิเศษ กระบวนการเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นกระบวนการที่มีพลวัตมีชีวิต มีการแลกเปลี่ยน ไม่ใช่แค่การท่องจำเพียงอย่างเดียว พยายามดึงศักยภาพที่แท้จริงออกมาถ้าสามารถทำได้ จะทำให้เด็กสนใจ ใฝ่รู้และพากเพียรต่อสิ่งเหล่านั้นได้ด้วยตนเอง ให้เด็กไปศึกษาเรื่องนั้น ๆ มาแล้วมาทำการรายงาน ตั้งข้อคำถามอภิปรายกัน โดยครูหรือผู้ปกครองมีส่วนแค่ชี้แนะ แนะนำ ไม่ใช่ชี้นำให้ทำตาม เป็นการสอนในเรื่องของวิธีการหาความรู้ให้เขา แต่ไม่ได้สอนความรู้ให้โดยตรง ผลักให้เขาเรียนรู้และแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

สื่อหรือทรัพยากรการเรียนรู้ต่าง ๆ สังคมต้องเปิดและเอื้อให้กับเด็กเหล่านี้ เช่น โรงพยาบาลเปิดให้เด็กได้ศึกษาเกี่ยวกับการผ่าตัด เป็นต้น

คิดว่าในอนาคตข้างหน้าระบบการประเมินผลจะต้องปรับเปลี่ยนไปในการดูแลพัฒนาการของเด็ก ดูแลทีมงานต่าง ๆ ที่เด็กได้ทำและสะสมไว้เป็นชิ้นงาน ดูพฤติกรรมในแง่ต่าง ๆ เช่น ความคิด ทักษะคนที่ผู้ปกครองหรือผู้ดูแลจะต้องใส่ใจแทบจะตลอดเวลา ไม่ควรจะดูแลแค่คะแนนสอบต้องดูปัจจัยอื่นประกอบด้วย เช่น คะแนนสอบ 20 อีก 80 ดูอย่างอื่นร่วมด้วย เช่น พัฒนาการด้านต่าง ๆ ดูชิ้นงาน สัมภาษณ์พูดคุย เป็นต้น

4. นายประศาสตร์ อุดมจรรยา

(สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2544 เวลา 15.00 น.)

ออกจากโรงเรียนเพราะอีลัดเบื่อกับกฎระเบียบภายในระบบ ปิดกั้นความคิดสร้างสรรค์ โดยครูให้ทำให้เหมือน ๆ กันหมดทุกคน ลูกค่อนข้างเป็นคนหัวรุนแรงและถูกทำร้ายจากโรงเรียนตอนนี้อยู่ต้องอยู่ในความดูแลของพ่อแม่เพื่อบำบัดรักษาจิตใจ ออกจากโรงเรียนตอน ป.5 ปัจจุบันเป็นนักเรียนโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

กระบวนการศึกษาที่บ้านให้เรียนรู้โดยธรรมชาติ เรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ตามอัธยาศัย มีชิ้นงานและมีการสรุปความรู้ทั้งหมดที่ได้จากการทำชิ้นงานเพื่อส่งให้โรงเรียนหมู่บ้านเด็กถือว่าเป็นใบงาน ในส่วนของวิชาการส่งไปเรียนกวดวิชาเพิ่มเติมและเพื่อให้เด็กมีสังคมและเรียนรู้การใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ การเรียนการสอนจะแบ่งเป็นวิชา ๆ แต่จะไม่ตายตัวจะมีโครงสร้างกว้าง ๆ แล้วแต่วันไหนอยากจะเรียนอะไรก็ได้ ผู้ปกครองได้คิดหลักสูตรให้เฉพาะลูกของตน เป็นลักษณะนำหลักการสอนจากระบบมาปรับใช้ให้ตรงกับชีวิตจริงทำเป็นหลักสูตรเฉพาะสำหรับลูก ส่วนใหญ่เด็กจะศึกษาด้วยตนเอง เช่น ต้องการรู้วงจรชีวิตของสัตว์ก็จะเลี้ยง หรือสังเกตจากของจริง และทำการบันทึกผลไว้เอง เป็นต้น

คุยกับลูกถ้าในระดับมัธยมอยากให้ลองไปสอบเข้าในระบบได้ไม่ได้ไม่เป็นไร ถ้าไม่ได้ก็เข้าในระบบของ กสณ. โดยจะทำการศึกษาที่บ้านไปเรื่อย ๆ มีการเรียนจากสื่อต่างๆ เช่น รายการทีวีเกี่ยวกับชีวิตสัตว์ พืช ที่ลูกชอบ รวมไปถึงม้วนวิดีโอ เป็นต้น ปัจจุบันให้ลูกออกไปเรียนกวดวิชาทุกวันเสาร์ครึ่งวัน ได้แก่ เลข สังคม สปช. ภาษาไทย อังกฤษ เป็นต้น บางวิชาที่คิดว่าสอนได้ดีกว่าก็จะสอนเอง สื่อตอนนี้จัดหาสื่อต่าง ๆ ให้เองตามความสนใจของลูก และที่เห็นเหมาะสมจากพ่อแม่ พร้อมทั้งจะหาให้แม้ว่าจะราคาแพงแต่ถ้าจำเป็นก็ให้ได้ เห็นว่าสังคมควรต่อการเรียนรู้ของเด็ก ก็ที่ใดที่มีทรัพยากรการศึกษาอยู่ก็น่าจะเปิดให้เด็กเหล่านี้ได้มีส่วนเข้าใช้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ ปัจจุบันหากลูกสนใจเรื่องใดก็จะติดต่อไปยังสถานที่ที่เปิดกว้างและมีสื่อการเรียนรู้เหล่านั้นอยู่เพื่อติดต่อให้ลูกเข้าศึกษา ผู้ปกครองมีส่วนอย่างมากในกระบวนการเกิดการเรียนรู้ของเด็ก พ่อแม่จะต้องนำเสนอสิ่งต่าง ๆ เพื่อเป็นทางเลือกในการเรียนรู้สิ่งที่เห็นสมควรให้กับลูก การเรียนเป็นลักษณะการบูรณาการ เลข ภาษาไทย วิชาพื้นฐาน จะสอนเป็นวิชา ส่วนอังกฤษสร้างเป็นหลักสูตรให้กับลูกเอง เพื่อใช้สอนเขาโดยเฉพาะ เวลาใช้ชีวิตประจำวันอยู่บ้านเด็กก็จะช่วยทำงานบ้านเท่าที่สามารถทำได้ พ่อแม่จะค่อยสอนลูกไปตามวัยที่สมควร ถือเป็นการเรียนรู้ไปในอีกรูปแบบหนึ่ง พ่อแม่จะเลือกสื่อต่าง ๆ ที่น่าสนใจเท่านั้น สิ่งที่ไร้สาระแม้ลูกจะชอบก็จะไม่หาให้ เช่น หนังสือการ์ตูน รายการการ์ตูน เป็นต้น อย่างรายการโทรทัศน์ถ้าไม่ดีไร้สาระก็ให้ดูหมดไม่ปิดกันแต่มีการแนะนำ ซึ่งเนะตลอดเวลา หลักสูตรที่เกิดขึ้นจากการศึกษาที่บ้านบางอย่างในระบบไม่มีแต่การศึกษาโดยครอบครัวสามารถจัดให้กับเด็กเองได้จะเป็นหลักสูตรที่หลากหลาย

การประเมินผลทำได้ 2 ทางคือ ประเมินกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กและพ่อแม่ประเมินเอง การประเมินด้วยตนเองจะทำเป็นข้อสอบทำคล้ายในระบบแบ่งเป็นวิชา และในทุก ๆ วิชาจะแสดงวิธีทำหมดไม่มีแบบเลือกตอบ ข้อสอบนี้พ่อแม่จะเป็นคนสร้างเองเป็นลักษณะข้อสอบที่ใช้กระบวนการคิด ต้องคิด ถึงจะหาคำตอบออกมาได้ โดยเมื่อประเมินเองแล้วก็ได้ส่งไปประเมินกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ด้วยวิธีการที่ครอบครัวของเราใช้สอนนั้นสามารถที่จะปรับเข้ากับระบบได้ เพราะสอนตามเนื้อหา จุดประสงค์เดียวกัน การประเมินผลเทียบโอนนั้นระบบควรเปิดกว้างให้เด็ก Home School ได้มีโอกาสเข้าสอบกับโรงเรียนใกล้บ้านโดยใช้ข้อสอบของกระทรวง คือแทนที่จะไปสอบกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็สอบกับโรงเรียนใกล้บ้านแทนและได้รับหลักฐานการประเมินผลจากโรงเรียนนั้น ๆ เลย

5. นางวิไลลักษณ์ จุฬานนท์

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 28 มีนาคม พ.ศ.2544 เวลา 8.30 น.)

ไม่อยากให้ลูกต้องไปโรงเรียนจนกว่าจะพร้อม พาลูกไปลาออกจากโรงเรียน เมื่อตัดสินใจก็ติดต่อไปทางคุณรุ่งเรือง และได้เบอร์ของคุณอาทิตย์และติดต่อไป คุณอาทิตย์แนะนำให้ไปดูที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กจึงตัดสินใจเคาะขาคนที่ว่าจะนำลูกออกมาทำ Home School เพราะมั่นใจและมองเห็นแนวทางในการทำแล้ว จึงนำชื่อลูกเข้าโรงเรียนหมู่บ้านเด็กและวันรุ่งขึ้นก็พาลูกไปลาออกจากโรงเรียนทันที และทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กให้เลือกวิธีการประเมินผลได้ 2 แบบคือ จะส่งผลงานไป หรือจะให้ส่งข้อสอบมาเพื่อให้ประเมิน เอาลูกออกมาได้เกือบปีแล้ว

กระบวนการเรียนการสอนเริ่มแรกก็เริ่มไปกับลูกคือ ลองฝึกลองลูกสอนโดยใช้หนังสือในระบบนั้งสอน ซึ่งลูกไม่มีสมาธิที่จะเรียนเท่าที่ควร ระหว่างที่กำลังสับสนกันอยู่ว่าจะทำได้หรือไม่ ลูกกลับให้ความสนใจไปทำในสิ่งอื่นที่ตนมีความสนใจ และจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้นอยู่นานจนน่าตกใจ นั่นคือการวาดรูป โดยที่ไม่ถูกไปไหนเลยไม่เหมือนกับตอนที่นั่งเรียนกับหนังสือลูกจะวอกแวกอยู่ตลอดเวลาจากนั้นก็ปล่อยเลยลูกอยากทำอะไรก็ทำ แต่ต้องเป็นสิ่งที่เห็นแล้วว่ามิประโยชน์และสมควร ลูกมีความสนใจในสิ่งใดก็จะพยายามชวนขวายและอธิบายให้ฟังจนเข้าใจ รวมทั้งฝึกปฏิบัติจริงด้วย และยังให้ลูกบันทึกสิ่งที่ทำในแต่ละกิจกรรมไว้ด้วย ใช้วิธีการจำในการศึกษาการอ่าน เขียนภาษาไทย ซึ่งมันสามารถไปเชื่อมโยงกับความรู้ ความคิดของเขาได้เอง ทุกอย่างจะเป็นไปตามพัฒนาการของเด็ก ไม่มีการเร่ง เป็นไปเองตามธรรมชาติ

ปัจจุบันคิดว่าจะให้เรียนเทียบถึงระดับป.6 แต่ในความเป็นจริงลูกสามารถที่จะเลือกเข้าระบบในระดับไหนก็ได้ตามความพร้อมและความต้องการของเขา เพราะตัวเองก็ไม่ได้เคร่งกับใบประกาศต่างๆ อยู่แล้ว และถ้าตัวลูกเองก็ไม่เป็นกังวลกับตรงนี้ การทำ Home School นั้นก็สามารถจัดได้เรื่อย ๆ แต่ถ้าถึงตรงนั้นแล้วจริง ๆ เขามีความกระหายที่อยากจะเรียนในสิ่งที่เป็เฉพาะทาง ซึ่งต้องเข้าระบบ เขาก็ต้องรู้วิธีและสามารถจัดการกับตัวเองได้ว่าเขาต้องการอะไรและต้องทำอะไรที่จะให้ได้มา ฉะนั้นถ้าเขาต้องการเข้าระบบจริง ๆ ก็อาจจะมาขอไปเรียนเสริมในส่วนที่เขาไปไม่ได้ถ้าเขาต้องการ การเทียบโอนระดับก่อนเข้ามหาวิทยาลัยก็สามารถทำได้โดยเทียบกับ กศน. แต่เมื่อถึงตอนนั้นแล้วอาจไม่มี กศน. เด็กสามารถนำความรู้ที่มีไปเทียบโอนกับระดับการศึกษาได้ตามที่ พบ. บัญญัติไว้ ตรงนี้จึงไม่น่ากังวล

มีการส่งผลงานไปที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กเพื่อประเมินผล และมีสรุปพัฒนาการของลูกที่ตนเองได้จดบันทึกไว้ด้วย การเรียนการสอนยังคงไม่ทิ้งหลักสูตรในระบบยังคิดว่าลูกควรจะมีรู้เท่าๆ กับเด็กในระบบด้วย ในส่วนของวิชาหลัก ๆ เช่น เลข ไทย ก็จะไปดูในหนังสือว่าเขาเรียนอะไรกันบ้างแล้วก็นำมา

ประยุกต์วิธีการสอนที่เหมาะสมกับลูกมากที่สุด คือที่เด็กจะให้ความสนใจและไม่เบื่อ เพื่อสื่อให้ลูกสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในตัวบันทึกก็จะเทียบให้ว่าอะไรคือ ชั่ง ตวง วัด เทียบให้ดูเป็นอย่าง ๆ ไปในแต่ละวิธีที่ใช้สอนในเรื่องนั้น ๆ

สื่อและอุปกรณ์การศึกษาภาครัฐจะต้องจัดสรรงบประมาณตรงส่วนนี้ให้กับครอบครัว Home School ด้วย ในส่วนของการขอความร่วมมือไปยังโรงเรียนเพื่อที่จะขอร่วมในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมด้วยนั้น ปัจจุบันก็ทำอยู่โดยติดต่อกับทางโรงเรียนราชวินิตมัธยมแล้ว ก็ได้รับความร่วมมือ แต่ว่าทางโรงเรียนก็บังคับให้แต่งชุดนักเรียนของเขาด้วย ซึ่งตรงนี้เห็นว่าเป็นที่ยุ่งยากและไม่สะดวกทั้งตัวเด็กเอง เช่น เรื่องเพื่อน และตัวผู้ปกครองด้วย จึงเห็นว่าเราควรจะให้ลูกเรียนรู้ในสิ่งที่มีและสามารถหาได้ให้เด็กฉันทานเสียก่อน และเมื่อถึงเวลาโอกาสก็จะเข้ามาหาเอง ปัจจุบันก็คือสื่อ ๆ ต่าง ๆ ที่ใช้ในการศึกษาจัดหาเองทั้งหมด

จุดมุ่งหมายสูงสุดของการทำ Home School ให้กับลูกคือให้เขาสามารถเลี้ยงชีพได้ และไม่ขัดแย้งกับสังคมก็เพียงพอแล้ว เอาตัวรอดได้ ความสนใจจากตัวเด็กเองในเรื่องหนึ่ง ๆ มันสามารถเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้อื่น ๆ ได้ เช่น เรียนรู้เรื่องราวเกิรตก็จะได้เรียนรู้เรื่องโจนไปด้วย เรียนรู้โจนก็จะได้เรียนรู้เรื่องดนตรีไทยด้วย เป็นต้น การเข้าสังคมไม่กลัวว่าลูกจะมีปัญหาเพราะเชื่อว่าสิ่งเหล่านี้มันขึ้นอยู่กับธรรมชาติของแต่ละบุคคลเป็นสัญชาตญาณของแต่ละคนที่จะเรียนรู้ในการที่จะมีสังคม มีเพื่อน ติดต่อกับสื่อสารระหว่างกันได้ การเรียนรู้ต่าง ๆ ถ้าเขาสนใจก็จะพาไป มีการคุยให้เขาฟังว่ามีไอนี้ะไอนั้นนะเป็นการเสนอให้เขาทราบว่าตอนนี้มีอะไรน่าสนใจที่เขาจะสามารถเรียนรู้ได้ และถ้าเขาสนใจก็จะส่งเสริมและสนับสนุน ถ้าเขาปฏิเสธการเรียนรู้ในสิ่งที่ควรจะต้องรู้สังคมเป็นตัวทำให้เขาตัวเองว่าถ้าเขาไม่รู้ไม่ศึกษาเขาก็จะไม่สามารถอยู่ในสังคมนั้น ๆ ได้ เช่น การทำศิลปะเขาต้องไปเพื่อน ๆ มากมาย มีการทำงานกันซึ่งถ้าเขาไม่ทำ หรือทำได้ไม่ดีเท่าที่ควรเขาก็จะไม่สามารถคุยกับเพื่อน ๆ ในเรื่องเหล่านี้ได้ เป็นต้น การจัด Home School ควรจะมีการพบกลุ่มบ้างเป็นครั้งคราว การจัดเป็นครอบครัวเดี่ยวไม่ดี เพราะว่าอาจทำให้ลูกไม่มีสังคม ขาดความกระตือรือร้น ซึ่งจะทำให้เป็นการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขด้วย

6. นางพัชรา ตันติวิศาการ

(สัมภาษณ์เมื่อวันพุธที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 9.00 น.)

เริ่มจากที่บ้านได้สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้กับลูกมีมุมของการเรียนรู้ต่าง ๆ ให้ เช่น มุมหนังสือ ของเล่นที่พัฒนาการเรียนรู้ ได้พาลูกเข้าในชั้นของการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนเหมือน

กันแต่พบว่าสิ่งที่ขาดไปในโรงเรียนนั่นก็คือ ทำให้ลูกขาดความต่อเนื่องในการเรียนรู้เพิ่มเติมที่ เช่น ถ้าอยู่ในโรงเรียนทำงานสักชิ้นหนึ่งเมื่อหมดเวลาแต่ยังไม่เสร็จก็ต้องเลิกทำ คือมีปัญหาในเรื่องของเวลา มาเกี่ยวข้อง ให้เวลาแก่เด็กในการเรียนรู้ไม่เต็มที่ทั้ง ๆ ที่บางครั้งเขาอยากจะทำต่อทำให้ตรงนี้ขาดตอนไป ทำให้เขาขาดความใฝ่รู้ที่จะทำอะไรให้ครบกระบวนการ คิดว่าสัดส่วนครูต่อนักเรียนนั้นน้อยเกินไป อยู่ที่บ้านเราสอนเอง 1 ต่อ 1 น่าจะดีกว่า เป็นการเรียนรู้จากธรรมชาติ จากชีวิตประจำวันที่เขาพบเห็นอยู่ทุกวัน เห็นแม่ทำอะไรถ้าเขาสนใจเขาก็จะหัดทำตาม เช่น ทำกับข้าว ทำขนม เป็นต้น ในแต่ละวันจะถามเขาว่าเขาอยากทำอะไร เราอาจเสนอให้เขาว่าอยากทำโน้นทำนี่ไหม เช่น ฟังเพลงภาษาอังกฤษ ดูวิดีโอการ์ตูนภาษาอังกฤษ เป็นต้น การเรียนการสอนเป็นไปแบบพลวัตคือไปตามความสนใจของลูก ดูลูกเป็นหลักว่าเขาสนใจอะไร สำคัญคือตัวผู้สอนต้องมีความเข้าใจในตัวเด็กอย่างลึกซึ้งว่าเขาต้องการอะไร สนใจอะไร แล้วจึงจัดกระบวนการการเรียนรู้ให้แก่เด็ก เช่น จะไปเมืองโบราณซึ่งเป็นความต้องการของเด็ก ผู้สอนก็อาจให้หัวข้อในการไปให้ชัดเจน คือผู้สอนจะต้องมีการหาข้อมูลจากเมืองโบราณมาบ้างแล้วไม่ว่าจะเป็นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น อินเทอร์เน็ต หรือทาง ททท. เป็นต้น เมื่อได้ข้อมูลมาก็อาจนำมาสร้างเป็นหัวเรื่องให้เด็กไปศึกษาค้นคว้าด้วยตัวเองได้ที่เมืองโบราณ เป็นต้น ถ้าลูกปฏิเสธการเรียนรู้ในสิ่งที่จำเป็นก็จะอธิบายถึงเหตุผลว่าทำไมถึงจะต้องรู้ และอาจมีการสนใจด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ลูกหันมาสนใจที่จะเรียนรู้ด้วย เช่น ถ้าเขาไม่ชอบแปรงฟันก็จะอธิบายถึงเหตุผลความจำเป็นที่จะต้องแปรง เป็นต้น ที่สำคัญคือพ่อแม่ต้องทำตัวเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูกด้วย อยากให้เขาทำอะไรก็ทำอย่างนั้นให้เขาเห็น

จะมีการกำหนดเป็นกรอบกว้าง ๆ ไว้ว่าช่วงนี้เขาน่าจะเรียนรู้อะไรบ้าง ก็ให้เขาเรียนรู้ในสิ่งที่เขาสนใจในกรอบที่เราวางไว้ ในแต่ละวันถ้าเขาอยากจะทำหรือเรียนรู้อะไรก็ปล่อยให้เขาทำเอง ไม่ได้กำหนดกะเกณฑ์ตายตัวหรือบังคับให้ทำ เช่น ถ้าเขาอยากทำศิลปะเขาก็จะไปเอากล่องศิลปะออกมาทำเอง เป็นต้น การเล่นทุกอย่างถือว่าการเรียนรู้ทั้งสิ้น ของเล่นต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมประสบการณ์ของเขา ถ้าเขาปฏิเสธหรือเบื่อการเรียนรู้แรก ๆ ก็จะปล่อยแต่ถ้าเห็นว่ามันเกินไป ก็จะมีการสนใจให้กลับมา โดยอาจจะถามว่าจะทำโน้นทำนั่นใหม่หรือหากิจกรรมใหม่ ๆ มาดึงดูดเมื่อเขาเห็นแม่ทำเขาก็จะเข้ามาทำด้วย มีการดูหลักสูตรของกระทรวงด้วยว่าเด็กในระดับนี้ควรรู้อะไรบ้างก็จะเอามาเป็นแนวทางไว้คร่าว ๆ ร่วมกับหลักสูตรของนักจิตวิทยาชาวต่างประเทศที่สนใจด้วย

สื่อต่างๆ ได้จากชีวิตประจำวันและกิจวัตรของเล่นที่จะเสริมการเรียนรู้ จะพาไปดูเลือกด้วย โดยให้เหตุผลว่าลูกจะต้องสนใจมันจริง ๆ ให้เขามีส่วนในการตัดสินใจด้วย เช่น การเล่นเกมของก็จะสามารถนับเงินทอนเงินได้ เป็นต้น เรียนรู้จากการปลูกต้นไม้ดูพัฒนาการการเจริญเติบโต ดูจากของจริง เช่น การปลูกมะละกอเขาจะให้เห็นตั้งแต่กระบวนการเริ่มต้นจนกระทั่งท้ายสุด พาไปพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ

ที่จะสามารถให้เด็กฝึกปฏิบัติ เรียนรู้ได้จริงตามความสนใจ เช่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เป็นต้น คิดว่าในอนาคตหากโครงการความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวและโรงเรียนเป็นไปได้จริง ตรงนี้ก็น่าจะได้ร่วมใช้สื่อต่าง ๆ ของทางโรงเรียนด้วย มีการสร้างแบบฝึกหัดขึ้นเองตามที่คิดว่าเขาสนใจแล้วก็ฝึกให้เขาทำเก็บผลงานไว้

มีความสนใจที่นำซึ่ลูกเข้าโรงเรียนไม่จำเป็นต้องเป็นหมู่บ้านเด็กเป็นโรงเรียนอื่น ๆ ก็ได้ คือตอนนี้กำลังสนใจในที่เขามีโครงการความร่วมมือระหว่างพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวและโรงเรียน กำลังดูตรงนี้อยู่ คิดว่าอนาคตศูนย์ประสานงานการศึกษาโดยครอบครัวจะสามารถออกไปประกาศให้กับเด็กในบ้านเรียนได้เลย โดยที่ไม่ต้องนำซึ่ลูกไปฝากไว้ที่โรงเรียนเพื่อหวังผลเพียงได้รับใบประกาศเท่านั้น มีการจัดเก็บเป็นแฟ้มผลงานที่ลูกทำได้ด้วย จะมีการสรุปเป็นลายลักษณ์อักษรไว้ด้วยว่าผลงานของลูกที่เขาทำไว้นั้นเขาเรียนรู้กิจกรรมนี้แล้วได้อะไรจากกิจกรรมนั้น ๆ บ้าง มีการทำบันทึกพัฒนาการของลูกไว้บ้าง

ในอนาคตหากลูกต้องการเข้าระบบก็สามารถทำได้ โดยหาว่าที่ไหนมีการจัดสอบแข่งขันเพื่อเข้าเรียนก็จะพาไปหากเขาพร้อม ไม่เห็นด้วยกับการส่งลูกไปกวดวิชาเพื่อเข้าระบบ น่าจะมีวิธีการอื่น ๆ ที่เราสามารถจัดการเรียนรู้ให้เขาได้ในอีกแบบที่น่าจะสนุกกว่า พร้อมกันนั้นก็ได้ในเนื้อหาวิชาการที่จำเป็นด้วย

7. น.พ.รัชชัย นวลละออง

(สัมภาษณ์เมื่อวันจันทร์ที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 15.00 น.)

ก่อนจะนำออกจากระบบก็ได้ดูแลในเรื่องของการศึกษาของลูกอย่างใกล้ชิดอยู่แล้ว เช่น พาไปดูโซน เป็นต้น คือพาไปในสิ่งที่เขาสนใจ และมีประโยชน์ สื่อต่าง ๆ ที่หามาก็ล้วนเป็นสิ่งที่เขาสนใจทั้งสิ้น การศึกษาเป็นบูรณาการ เช่น เล่นเกมส์ก็อาจได้ในเรื่องของภาษา เป็นต้น ดูว่าสิ่งไหนสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ซึ่งกันและกันได้ พ่อแม่ต้องรู้ทันว่าลูกสนใจในเรื่องใด และเนื้อหาหลักๆ ในเรื่องนั้นๆ ประกอบด้วยอะไรบ้าง สื่อตัวไหนที่มีความจำเป็นต้องใช้ และสามารถที่จะทำให้เขาพัฒนาการเรียนรู้ไปได้เองเรื่อย ๆ อย่างลึกซึ้ง หนังสือต้องซื้อให้ ของจริงต้องพาไปดู ถ้าจำเป็น ค้นหาแหล่งการเรียนรู้ให้กับลูกได้ในสิ่งที่ลูกสนใจ การเรียนการสอนดูความถนัดของลูกเป็นหลัก สิ่งไหนที่เขาทำได้ดี ตัวเขาจะเป็นตัวกำหนดการเรียนรู้ด้วยตนเอง ลูกมีความใฝ่รู้ในหลายๆ เรื่องที่เคียวพร้อมๆ กันซึ่งเป็นไปไม่ได้ที่จะเรียนในคราวเดียว พ่อแม่จึงต้องเป็นคนคัดสรร แนะนำให้เขาเรียนในสิ่งที่สนใจจริง ๆ ให้ได้ดีที่สุด

ในแต่ละวันก็จะมีการให้ทำงานบ้านบ้างมีการมอบหมายหน้าที่ให้รับผิดชอบด้วย มีการวางแผนโครงสร้างไว้คร่าว ๆ ในแต่ละวันจะคอยตกลงกันกับลูกว่าแต่ละวันจะทำอะไรกันบ้าง ช่วงบ่ายจะเป็นเวลาพักผ่อนของเขา แต่ในช่วงเช้าถึงบ่ายแก่ ๆ เป็นช่วงการเรียนรู้ต่าง ๆ พ่อแม่จะต้องมีการอบอุ่นใจ เป็นลักษณะแผนการเรียนรู้เป็นลักษณะของการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ลึกซึ้งและชัดเจน อย่างเช่น เทอมนี้จะต้องทำอะไรเป็นโครงการใหญ่ๆ สักชิ้นซึ่งงานนี้ก็จะมีความหลากหลาย วิชาบูรณาการไว้ด้วย คือเขาจะทำเมื่อไหร่ก็ได้แต่จะมีกำหนดระยะเวลาที่แน่นอนที่จะต้องเสร็จ ถ้าออกไปข้างนอกก็ต้องมีการสรุปเขียนออกมาว่าได้อะไรบ้าง บางอย่างในการเรียนรู้สามารถใช้การบูรณาการ แต่ในบางอย่างต้องบังคับให้เรียนเป็นวิชา ๆ ไปในบางวิชาหรือในบางเนื้อหาที่เขาไม่ชอบจริง ๆ ก็ต้องมีการบังคับให้เรียน พยายามจัดแบบบูรณาการแต่ตัวลูกเองไม่ชอบเท่าไรหรอก ถ้าเนื้อหาใดที่เขาสนใจก็จะเปิดหนังสืออ่านเองทำความเข้าใจเอง เขามีความรักการอ่านอยู่แล้ว นอกเหนือจากเนื้อหาที่ควรเรียนรู้แล้ว นอกเหนือจากนั้นที่เขาสนใจและมีประโยชน์ก็จะสนับสนุนและส่งเสริม เช่น หาสื่อมาให้ พาไปดูของจริง เป็นต้น พ่อแม่จะต้องรู้ว่าเขาเรียนรู้ถึงไหนแล้วและก่อนที่จะพาไปเรียนรู้ข้างนอก เป็นความจำเป็นที่พ่อแม่จะต้องรู้ได้ว่าแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้ในสิ่งที่เขาสนใจต่อการเรียนรู้เรื่อง ๆ ในเรื่องใดได้อีกบ้าง คล้าย ๆ เป็นการแนะแนวทางให้เขาบ้าง ถ้าเขาสนใจก็จะศึกษาต่อได้ในเรื่องนั้น ๆ ต่อไป พ่อแม่จะต้องสอนในเนื้อหาที่จำเป็นและเรื่องที่ถูกควรจะรู้ เช่น เลขขั้นพื้นฐานที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น ถ้าถูกปฏิเสธการเรียนรู้ก็ปล่อยคือจะยืดหยุ่นแต่ถ้ามาก ๆ ก็ต้องมีการกระตุ้นกลับมา ไม่มีการปิดกั้นในการรับรู้จากสื่อต่าง ๆ คือทุกอย่างมักจะมีความรู้แฝงอยู่ พ่อแม่ก็ต้องดูไปด้วยมีการชี้แนะว่าสิ่งไหนควรดูไม่ควรดู สิ่งไหนควรทำไม่ควรทำ

ฝากข้อลูกไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กประเมินผลก็เป็นไปตามระเบียบของโรงเรียน เป็นการวางแผนไว้เพื่อว่าจะเข้าระบบ ก็สามารถเข้าได้ การประเมินผลจะอิงระบบในส่วนของวิชาการแต่จะมีคือจะมีหลักสูตรของตัวเอง ออกข้อสอบเอง และประเมินผลเองไปควบคู่กับการประเมินผลในระบบด้วยการสอบก็เป็นเหมือนการทำการบ้านให้ดู ไม่รู้ก็สามารถถามหาคำตอบได้ และเก็บเป็นแฟ้มงานส่งร่วมประเมินผลกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ไม่กำหนดเวลาแต่เมื่อถึงเวลาที่สมควรก็ควรจะต้องเสร็จ วิชาที่ประเมินผล ได้แก่ เลข ภาษาอังกฤษ มีการทำเป็นโครงการวิทยาศาสตร์ด้วย เขียนเป็นโครงการเลย คือหลักการและเหตุผล ในรายวิชาต่าง ๆ เช่น สปช. สตน. กพอ. เราก็มาดูว่าวิชาเหล่านี้เขาควรจะต้องรู้อะไรบ้างแล้วก็ให้เขาเรียนรู้ไปตามที่เหมาะสม คือพ่อแม่ต้องมาคิดเองว่าแต่ละวิชาจะต้องรู้อะไรบ้าง วิชาเหล่านี้อาจเป็นไปในรูปของการบูรณาการได้ เช่น ลูกทำงานชิ้นมาชิ้นหนึ่ง พ่อแม่ก็ต้องมาดูว่าในผลงานชิ้นนั้นการประเมินผลสามารถจัดอยู่ในหมวดของวิชาใดได้บ้าง ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กจะมีการสอบคือ ป.2, 4, 6 ตอนนี้ลูกเทียบคืออยู่ ป.5 รอพอถึง ป.6 ก็จะต้องไปสอบวัดผลส่วนกลางที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก

การประเมินผลที่ทำอยู่ตอนนี้ประเมินทางด้านเนื้อหาวิชา และประเมินตามใบประเมินผลในระบบที่ใช้ อยู่ก็ถ่ายเอกสารสมุดพกมาแล้วนำมาเทียบเป็นจุดประสงค์เลขว่า ลูกผ่านหรือไม่ผ่านจุดประสงค์ใดบ้าง เหมือนในระบบเลข แล้วก็ส่งเอกสารตัวนี้ส่งไปรวมประเมินกับทางโรงเรียน ถ้าพ้นช่วงนี้ไปแล้วระดับ มัธยมยังไม่มีการประเมินผลให้กับเด็กเหล่านี้แน่ชัดก็คงจะพึ่งในส่วนของ กศน. ถ้าลูกต้องการเข้า มหาวิทยาลัยและระบบวัดผลเทียบโอนยังคงเป็นแบบเดิมอยู่ จริง ๆ ถึงที่สุดแล้วแม้เขาจะไม่สามารถเข้า ระบบเรียนต่อได้ แค่ว่าเขาเป็นคนดีของสังคมและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข สามารถพึ่งตนเองได้แค่นั้นก็พอแล้ว

8. นางนฤมล อุดมวัฒนกุล

(สัมภาษณ์เมื่อวันอังคารที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 8.00 น.)

เหตุที่เอาลูกออกจากระบบเพราะลูกมีปัญหาด้านสุขภาพ อนาคตหากเขาต้องการเข้าระบบก็ไม่ว่าอะไรสามารถเข้าได้ ปัจจุบันเป็นครูสอนอยู่ที่โรงเรียนก็พาลูกเข้าชั้นเรียนด้วยแต่ก็ไม่ได้เทียบโอน กับที่นี้ ไปฝากชื่อไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก การเรียนการสอนในแต่ละวันไม่มีอะไรตายตัว ถ้าแม่ไม่ว่างลูกก็นั่งวาดรูป วาดเขียนอะไรของเขาไป แต่ถ้าช่วงไหนที่แม่ว่างแล้วก็จะมาสอนวิชาเลข กับภาษาไทย เน้น 2 วิชานี้เป็นหลัก เพราะถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นก็สอนไปหนังสือในระบบเลข เป็นวิชาๆ แต่ใน ส่วนของวิชาอื่น ๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ก็จะจัดการเรียนการสอนในลักษณะบูรณาการ อาจเรียนจากวีดีโอ บ้าง หนังสือบ้าง เป็นต้น เนื้อหาอื่นๆ ที่คิดมีความสำคัญองๆ ลงมา ก็จะถือความสนใจของลูกเป็นหลัก คืออยากเรียนเมื่อไหร่ อยากรู้เมื่อไหร่ก็ไปนั่งอ่าน นั่งดู ในส่วนของสื่อทรัพยากรก็จัดหาให้เอง ถ้าลูก บอกว่าวันนี้อยากทำอะไรหรือเรียนอะไรก็จะจัดหามาให้ การประเมินผลจะดูจากพัฒนาการของเด็กเป็นหลัก จะไม่นั่งที่ตัวผลงาน ดูกระบวนการคิด วิเคราะห์ และการแก้ปัญหาของเขา ว่ามีพัฒนาการดีขึ้นกว่า ครั้งก่อนๆ หรือไม่ ในส่วนของการประเมินผลกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กก็จะส่งเป็นลักษณะของแฟ้มงาน ไปให้ประเมินผลทอมละครั้ง ในกระบวนการเรียนการสอนคืออยากทำอะไรก็ให้ทำไม่กำหนด กะเกณฑ์ให้ทำ เรียนรู้อย่างอิสระเมื่อไหร่ ตอนไหนก็ได้ตามความพร้อม แต่ก็ไม่ได้มากจนเกินต้องอยู่ใน ความเหมาะสมและพอดี และมีวิธีการสอนที่ไม่จำเจพยายามหาวิธีการสอนที่สามารถทำให้เด็กเรียนรู้ไป ได้โดยไม่รู้ตัวว่าเป็นการเรียน ไม่อยู่แต่กับหนังสือใช้วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กมาร่วมด้วย เช่น การนับเงิน ทอนเงิน เป็นต้น แต่ก็มีกติกาเกณฑ์ว่างานชิ้นนี้ๆ จะต้องเสร็จเมื่อไหร่และจะต้อง ทำให้ได้ตามนั้น แต่ลูกสามารถจะทำเมื่อไหร่ก็ได้ให้เสร็จทันกำหนดเวลา ถ้าลูกปฏิเสธการเรียนรู้ก็มี

การพูดคุยกันชี้แจงให้ถูกฟังอย่างมีเหตุผล เป้าหมายสูงสุดหวังแค่ว่าลูกสามารถเอาตัวรอดได้เป็นพอไม่จำเป็นต้องเข้าหรือไม่เข้าระบบ ถ้าอนาคตลูกต้องการเข้าระบบจริงถ้าความรู้ที่มีอยู่ไม่เพียงพอก็จะส่งไปเรียนที่โรงเรียนกวดวิชา เรื่องการเข้าสังคมไม่หนักใจเพราะลูกเข้ากับคนง่าย และปรับตัวเร็ว

9. นางนิราพร เหลืองแจ่ม

(สัมภาษณ์เมื่อวันอังคารที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 13.00 น.)

มองว่าระบบโรงเรียนไม่สามารถตอบสนองต่อปรัชญาการใช้ชีวิตที่ครอบครัวถือปฏิบัติได้ โรงเรียนจะสอนในด้านของวัตถุเป็นส่วนใหญ่ เน้นการแข่งขันและวิชาการ และขาดการปลูกฝังบางอย่างให้แก่เด็กซึ่งในชีวิตจริงจะมี เมื่อมีพรบ. ออกมาจึงตัดสินใจนำลูกออกจากระบบ เพื่อมาสอนเองที่บ้าน คิดว่าน่าจะสอนได้ดีกว่าในระบบเพราะเราสามารถตอบสนองความต้องการต่อปรัชญาการดำเนินชีวิตของครอบครัวเราได้ การศึกษาแบบวอลดอล์ฟมีปรัชญาคือ ให้การศึกษาตามความเหมาะสมของเด็ก ตามพัฒนาการของเด็ก การศึกษาจะส่งเสริมให้มนุษย์มีอิสรภาพในตนเอง อิสรภาพเป็นปลายทางของการศึกษา แต่ไม่ใช่ว่าเด็กอยากทำอะไรก็ทำได้แต่เป็นการที่เด็กจะต้องฝึกฝนตนเองเมื่อโตขึ้นเขาจะมีอิสรภาพในการใช้ชีวิต ในการตัดสินใจ

ได้ฝากซื้อลูกไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก กระบวนการเรียนการสอนจะไม่เป็นรูปแบบที่ตาย แต่จะเน้นเลขกับภาษาไทย วิชาอื่นๆ ก็จะเรียนรู้จากธรรมชาติ จะดูวัยของลูกศึกษาพัฒนาการว่าเขามีพัฒนาการไปในทางไหนบ้าง เขาควรจะมีรู้อะไรบ้าง ก็จะค่อยๆ สอนไป ไม่สอนโดยตรงแต่จะค่อยๆ ให้เรียนรู้ไปเรื่อย ๆ พอเขาโตขึ้น ๆ ก็จะค่อย ๆ เรียนรู้อย่างที่เป็นแบบแผนมากขึ้น แต่ตอนที่เขายังเล็กเราก็จะค่อยๆ ให้เขาเรียนรู้ในสิ่งที่เราเห็นว่าเด็กควรจะเรียนรู้รู้อะไรบ้าง โดยเฉพาะจะให้เริ่มต้นจากการเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อม จากชีวิตในบ้านที่ดำเนินอยู่ จากนั้นค่อยๆ ไปในส่วนของวิชาการ สิ่งที่เขาเรียนรู้ส่วนมากจะไม่ใช่วิชาการแต่จะเป็นการเรียนรู้ชีวิต การช่วยงานบ้าน การช่วยครอบครัว การมีชีวิตร่วมกับครอบครัว และการเรียนรู้ธรรมชาติ ซึ่งก็จะให้เรียนรู้ทั้งในบ้าน และพาไปเรียนรู้นอกบ้านด้วย ถ้าไม่คิดว่าจะต้องไปประเมินผลกับระบบจะไม่สนใจในระบบเลย แต่จะให้เรียนในสิ่งที่ลูกสนใจในแง่มุมต่าง ๆ จะมีการคิดเป็นโครงสร้างกว้าง ๆ ในการเรียนการสอนโดยแม่จะเป็นผู้กำหนดว่าจะเรียนเรื่องอะไร เช่น ปีนี้จะเรียนเรื่องโลกของเรา อีกคนอาจเรียนเรื่องมนุษย์กับสัตว์ เป็นต้น และเมื่อเราสร้างกรอบการเรียนรู้ขึ้นแล้ว เนื้อหาเหล่านี้ก็จะสามารถเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ ได้ เช่น ภาษา ฝึกเขียนกลอนจากเรื่องสัตว์ เป็นต้น ที่บ้านจะสนใจในเรื่องการศึกษาแบบวอลดอล์ฟ ก็จะต้องดูว่าเด็กในแต่ละช่วงอายุนั้นเขาสนใจเรื่องอะไร และเราก็จะดึงสิ่งนั้นออกมาและสอนตามความสนใจของเขา มีการพาออก

ไปศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่กำลังสอน โดยจะมีการพูดคุยทำความเข้าใจกับลูกด้วย เมื่อไปเรียนรู้มาก็กลับมานั่งเขียนเป็นบันทึกไว้ ลูกสนใจเรื่องอะไรที่ผ่านเข้ามา ก็จะหาหนังสือมาให้อ่าน ห้ามไม่ให้ดูทีวี จะเลือกสิ่งที่ควรจะเรียนรู้และเป็นประโยชน์ให้กับลูก และตัดสิ่งที่ไม่ควร ไม่ได้ออกไปไม่ให้เรียนรู้ ในทุกวันเล็กๆ ดันมาจะรู้ว่าเขาควรจะต้องทำอะไร เขามีหน้าที่ของตัวเอง และก็จะเริ่มเรียนต่อเลยไม่จำกัดเวลาว่าจะต้องเรียนเวลานี้ ทุกอย่างจะเป็นอิสระเขาสามารถเรียนตอนไหนก็ได้เมื่อถึงเวลาที่เขาพร้อม แต่ก็จะต้องอยู่ในความเหมาะสม จะมีการรวมกลุ่มกับบ้านเรียนอื่น ๆ เพื่อให้เด็ก ๆ ทำกิจกรรมร่วมกันด้วย

สื่อทรัพยากรจะหาเอง เช่น จากธรรมชาติ หรือสื่อบางอย่างที่จะต้องซื้อมาให้เพื่อการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้เรื่องแสงก็ซื้อปริซึมมาให้ พาออกไปทัศนศึกษานอกสถานที่ เช่น พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ เป็นต้น

การประเมินผลจะนำไปประเมินผลกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ถ้าลูกจะเข้ามาหาเลยจะไม่ให้ไปเทียบกับคน. เพราะคิดว่าเข้าไปเพื่อให้ได้ไปมาเท่านั้น ไม่ได้เป็นประโยชน์หรือเกิดการเรียนรู้เท่าที่ควร ต้องการการประเมินผลที่สังคมยอมรับว่าเด็กคนนี้มาจากการศึกษาโดยครอบครัว มาจากศูนย์การเรียน ยินดีที่จะให้หน่วยงานที่จะเกิดขึ้นในอนาคตประเมินลูกได้ว่าเขามีความสามารถเทียบเท่ากับเด็กในระบบหรือไม่ จุดมุ่งหมายหลักที่ต้องการจริง ๆ ก็คือต้องการแค่ให้สามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมได้ โดยไม่ได้แคร์ว่าจะเข้าระบบได้หรือไม่

10. นางสมพร พึ่งอุดม

(สัมภาษณ์เมื่อวันอังคารที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 17.30 น.)

หากครอบครัวหนึ่งจะจัดการศึกษาโดยครอบครัวต้องดูแลด้วยกันหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของอายุของเด็กพ่อแม่ต้องทราบว่าเด็กอายุขนาดนี้ควรจะรู้อะไร พ่อแม่ต้องเริ่มที่จะเรียนรู้ ถ้ามีความรู้ในเรื่องของเด็กอยู่แล้วก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าไม่มีต้องศึกษา จริง ๆ แล้วจะศึกษาจากตั้งแต่เล็ก ๆ แล้วก่อนที่จะเริ่มทำ Home School ว่าพัฒนาการของเด็กในอายุขนาดนี้พัฒนาการต่าง ๆ เป็นอย่างไรบ้าง และจะส่งเสริมเขาได้อย่างไรบ้างที่จะให้ถูกวิธี ในทุกด้านเช่น ด้านร่างกาย ด้านภาษา ด้านความคิด ด้านสังคม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้พ่อแม่ต้องศึกษาว่าจะทำอย่างไรที่จะพัฒนาลูกได้อย่างถูกวิธี ตรงนี้ต้องเริ่มที่พ่อแม่ก่อนที่จะไปให้ความรู้เด็ก

ในส่วนของกฎหมายที่จะมารองรับตรงนี้ยังไม่เรียบร้อย พ่อแม่จะนำชื่อลูกไปจดทะเบียนไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก หรือโรงเรียนที่ยอมเข้าร่วมโครงการนี้ แต่ถ้าเป็นในส่วนโรงเรียนอื่น ๆ ก็

คงต้องแล้วแต่ว่าครอบครัวจะไปติดต่อ แต่คาดว่าปีหน้า พ.ร.บ. คงเรียบร้อย ปีหน้าปี 2545 คงต้องประกาศใช้ ในชั้นอนุบาลนั้นไม่จำเป็นต้องนำลูกเข้าระบบแต่ในระดับประถมแล้วจำเป็นเพราะว่ากฎหมายบังคับ และการนำลูกไปฝากไว้ในโรงเรียนก็เพื่อป้องกันไว้ให้ลูกเมื่อมีวุฒิที่จะสามารถเรียนต่อในระบบได้หากเขาต้องการ แต่ในแง่ของหลักสูตร เนื้อหานั้น ก็แล้วแต่ว่าแต่ละครอบครัวว่าจะซีเรียสนั่นหรือไม่ ถ้าพ่อแม่เป็นกังวลก็สามารถใช้หลักสูตรในการสอนเหมือนในระบบได้ โดยใช้หนังสือเรียนในระบบที่มีอยู่สอนลูกได้ คือให้เรียนไปตามหลักสูตร แต่ในบางครอบครัวที่ไม่เป็นกังวลในเรื่องนี้ และมีความสนใจในหลักสูตรอื่น ๆ เช่น วอลดอร์ฟ ก็สามารถจัดการเรียนการสอนไปตามแนวของหลักสูตรนั้น ๆ ได้

ในเรื่องของการสอนในด้านของวิชาการมีด้วยกัน 2 วิธี อย่างในเรื่องของคณิตศาสตร์ก็คงจะต้องอ้างอิง ซึ่งจริง ๆ แล้วหลักสูตรก็ได้มีการเรียบเรียงทางสถิติมาแล้วว่าเด็กในระดับนี้ควรจะต้องเรียนเรื่องนี้ โดยที่จะต้องไม่ไปเร่งเด็ก เช่น เอาหลักสูตรของป.2 มาให้เด็ก ป.1 เรียน ซึ่งจะเกินสติปัญญาของเด็กและทำให้เด็กไม่เข้าใจและเบื่อ สรุปคือวิชาหลักๆ สามารถสอนไปตามหลักสูตรได้ แต่หากว่าลูกมีความสนใจ และอยากที่จะเรียนรู้ต่อก็สามารถสอนไปต่อตามความต้องการ และความพร้อมของเด็ก จะมีการทำตารางการเรียนขึ้นเป็นแนวไว้กว้าง ๆ ซึ่งจะคอยทำความเข้าใจกับลูกว่าวันไหนเขาจะทำอะไร ในแต่ละวันจะแบ่งเป็นช่วงๆ เช่น ช่วงเช้าจะต้องทำอันนี้ให้เสร็จ เป็นต้น คือในแต่ละวันจะมีการบ้าน หรือใบงานที่จะต้องทำตามตาราง ซึ่งจะมีการทำความเข้าใจกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็กในเรื่องของการประเมินผล คืองานชิ้นนี้จะต้องทำให้เสร็จและจะต้องส่งให้ทางโรงเรียนภายในระยะเวลาที่กำหนด

ในเรื่องของสื่อในบ้านเราต้องยอมรับว่าแม้แต่ในโรงเรียนเองจำนวนสื่อกับเด็กนักเรียนเองก็ยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เพราะว่าจำนวนเด็กเยอะ สื่อบางชนิดมีราคาแพงโรงเรียนเองบางทีก็ยังไม่อยากให้เด็กในโรงเรียนใช้สักเท่าไร ส่วนเด็ก Home School เองเป็นคนนอกก็อยากที่จะเข้าไปใช้ตรงนั้น แต่ถ้าโรงเรียนใดใจกว้างเปิดให้ชุมชนเข้าไปใช้ได้ก็น่าจะดี อาทิ สนามหญ้า ห้องสมุด เป็นต้น ตรงนี้จริงๆ ไม่น่าหวง ซึ่งทาง Home School อยากที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการขอใช้สื่อจริงๆ ก็อาจจะคุยกับทางโรงเรียนได้ หรือทางรัฐ ผู้ใหญ่ในกรม กองที่เกี่ยวข้องและคิดว่าตรงนี้ไหน ๆ ก็ลงทุนแล้วก็น่าจะสามารถให้เข้าไปใช้ได้ อย่างน้อย ๆ สนามหญ้า เครื่องเล่นต่างๆ เป็นต้น

การประเมินผลใช้ 2 แนวทางคือประเมินตามหลักสูตรกลางคือ พบกันครึ่งทางคือทางเราก็ต้องให้ลูกสอบกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก เช่น หลักสูตร ป.2 ต้องสามารถทำเลขตรงนี้ได้ เราก็สอนลูกไปตามนั้นแล้วก็ประเมินผลตามหลักสูตร แต่อย่างเช่นวิชา สปข. เราก็อาจจะไม่ไปตามแนวทางของหลักสูตรได้ เด็กสามารถเขียนรายงานได้ว่าเขาไปไหน หรือทำอะไรมา แล้วเราก็มารับประเมินตามสถานการณ์จริง แต่ก็ประเมินไปตามจุดมุ่งหมายด้วย คือจุดมุ่งหมายจะใกล้เคียงกับหลักสูตร ก็จะประเมินไปว่า

เขาทำได้ตามจุดมุ่งหมายนั้น ๆ หรือไม่ คือเราไม่จำเป็นต้องทำข้อสอบตามหลักสูตรที่วางไว้ เช่น วิชา สอน. ไม่จำเป็นต้องเอาข้อสอบมาถามว่า ตามีไว้ทำอะไร หูมีไว้ทำอะไร เป็นต้น เราประยุกต์มาเป็นการ ประเมินผลแบบของเราหลาย ๆ อย่าง เช่น อาจจะใช้การคุยกะลูกดูว่าเขาตอบอะไร ได้บ้าง ควิวิคิด คิดล็ก ไปกว่าที่เราถามได้ไหม คิดเชื่อมโยง คิดวิเคราะห์ได้ไหม เป็นต้น และพ่อแม่ก็ต้องมีการเขียนเป็น รายงาน ซึ่งอีกหน่อยอาจมีสำนักประเมินคนนอกที่จะเข้ามาประเมินก็ต้องเปิดใจกว้าง เข้าใจในส่วนนี้ คือให้พ่อแม่ประเมินส่วนหนึ่ง และอาจให้คนอื่นประเมินร่วมด้วยเพื่อไม่ให้เข้าใจว่าพ่อแม่เข้าข้างลูก เช่น อาจให้คนอื่นประเมินโดยการสัมภาษณ์ หรือคุยกับเด็ก เป็นต้น หรืออาจใช้วิธีที่ เช่น พาเด็กไปเรียน กับใครก็จะให้ผู้สอนเป็นคนประเมินว่าเด็กเป็นอย่างไรบ้าง เป็นต้น

ปัจจุบันกับลูกคนโตก็ให้ไปเทียบกับ กสน. อยู่ และถ้าเขาอยากเข้าระบบเมื่อไหร่ก็สามารถทำ ได้ และก็ได้มีการไปเรียนพิเศษเพิ่มเติมในส่วนที่คิดว่าจำเป็น เช่น ภาษาอังกฤษก็ได้เรียนที่เอยูเอ เป็นต้น หรือวิชาต่าง ๆ ตามที่สนใจก็จะส่งไปเรียนเสริมตามสถานที่ต่าง ๆ ที่เปิดสอน

ในการจัดการศึกษาแบบ Home School ถ้าเรียนเพื่อที่จะเรียนโดยไม่คาดหวังกับ ประกาศนียบัตร หรือสถานภาพทางสังคมก็สามารถที่จะทำ Home School ไปตลอดจนถึงระดับ อุดมศึกษา ในบ้านเรามีข้อจำกัดทางด้านอายุของผู้เรียนจึงมีบางวิชาชีพ วิชาเฉพาะทางที่มีความจำเป็น ต้องเข้าศึกษาในระบบ เพราะจำเป็นต้องใช้เครื่องมือ อุปกรณ์ หรือสื่อต่าง ๆ ที่จำเป็นในการเรียนการ สอน เช่น หมอ พยาบาล วิศวกร เป็นต้น ระบบการเอนทรานซ์ในอนาคตควรเปลี่ยนให้แต่ละสถาบันมี อิสระในการที่จะรับเด็กเข้าศึกษาต่อ เพราะปัจจุบันใช้ข้อสอบเพียงชุดเดียวในการตัดสิน เพื่อรับเด็กเข้า ศึกษาต่อเห็นว่าไม่เหมาะสม

11. คุณผาณิต บุญมาก

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 13.00 น.)

ลูกอยู่ในระบบแล้วค่อยเอาออกมาตอนจบชั้น ป.5 เป้าหมายของพ่อแม่แต่ละครอบครัวเป็นสิ่ง สำคัญสำหรับการจัดการศึกษาโดยครอบครัว เป้าหมายจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการศึกษาของแต่ละ ครอบครัว พบว่าในระบบบางครั้งทำให้ลูกเสียโอกาสในการเรียนรู้หลาย ๆ เรื่องไป ขาดความเชื่อมั่น ความกล้า ความคิดสร้างสรรค์ ความกระตือรือร้น และเด็กนักเรียนก็มีจำนวนมากก็จะทำให้ครูใส่ใจเด็ก ได้ไม่ทั่วถึง ระบบไม่สามารถตอบสนองความต้องการบางอย่างให้แก่เด็กได้ และในบางครั้งครูก็เป็น แบบอย่างที่ไม่ดีให้กับเด็ก คิดว่าถ้าเราจัดสิ่งแวดล้อมให้ดี สร้างสภาพแวดล้อมที่ให้กับเด็ก เด็กเขามี ธรรมชาติในการที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองอยู่แล้ว เอื้ออำนวยในการเรียนรู้ให้เขาได้พบแหล่งข้อมูลนี้คือ

หัวใจสำคัญของการเรียนรู้ ทำให้เกิดความเป็นตัวของตัวเอง รู้ว่าตัวเองชอบอะไรเหล่านี้ก็จะทำให้เขาเกิดการเรียนรู้ได้เอง

ยังไม่ได้เอาชื่อลูกเข้าโรงเรียนใดๆ เพราะคิดว่าต่อไปกฎหมายต้องเอื้อให้ตรงจุดนี้มากขึ้น แต่ตัวลูกอยากที่จะเรียนรู้อะไรก็เรียนรู้ไป มีการทำตารางโดยรวมในส่วนของงานบ้านที่แม่มอบหมายให้ด้วย แต่ที่จะต้องทำทุกวันคือการแปลภาษาอังกฤษจะทำเวลาไหนก็ได้ในวันนั้นๆ ที่พร้อม จะมีการตรวจด้วยว่าแปลถูกผิดอย่างไรอธิบายให้เขาฟังในสิ่งที่ไม่เข้าใจด้วย แต่ในส่วนของวิชาการอื่น ๆ ถ้าเขาสนใจอะไรก็ให้เรียนรู้เอง ปลดปล่อยโดยที่ไม่ดูตารางด้วยว่าเขาอยากเรียนอะไรในแต่ละวันก็ตามใจเขา แต่ส่วนที่จะต้องทำเป็นประจำทุกวันคืองานบ้านที่ได้รับมอบหมาย ไม่ได้เรียนตามหลักสูตรแต่เรียนตามความสนใจและเรียนรู้เองไปเรื่อย ๆ จากสื่อต่างๆ เช่น เลขก็จะซื้อหนังสือแบบฝึกหัดมาให้ทำเป็นคัน จะมีการพบกลุ่มบ้านเรียนอื่น ๆ ด้วย คือกลุ่มปัญญากร เราจะต้องพัฒนาในจุดค่อยและส่งเสริมให้มีทักษะ พัฒนาการในจุดเด่นของลูกว่าถนัดอะไร ด้านไหน และก็จะส่งเสริมเขาในด้านนั้น ๆ ให้มากขึ้น

สื่อไม่จำกัดมันกว้างมากอะไรก็ได้ที่กระตุ้นความสนใจ กระตุ้นการเรียนรู้ได้ ทุกเชื่อมโยงได้หมด พาไปข้างนอกส่วนใหญ่ก็จะไปกับกลุ่มปัญญากรแต่ถ้าเขาไม่ออกไปก็ไม่ได้ไป

การประเมินผลถ้าไม่ได้คิดว่าจะเข้าในระบบการประเมินผลโดยได้รับใบประกาศก็ไม่จำเป็นจะให้เขาคิดตัดสินใจเองว่าจะเลือกทางไหน แต่ถ้าอยากจะได้วุฒิต่าง ๆ ก็ควรจะสอบเทียบจากหน่วยงานที่รองรับให้กับเด็กเหล่านี้ โดยดูจากจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละบ้านด้วย ในส่วนของโรงเรียนต่างๆ ในระบบก็ควรเปิดกว้างให้เด็กเหล่านี้ได้เข้าไปสอบเทียบได้ ประเมินผลที่ทำอยู่ก็คือถ้าเป็นวิชาการก็ถ้าเขาทำได้จากแบบฝึกหัดต่าง ๆ ก็แสดงว่าเขาได้ในส่วนนั้น แต่ที่สำคัญที่ประเมินคือพัฒนาการที่ได้ตั้งเป้าหมายไว้คือเขาสามารถดูแลตัวเองได้หรือไม่ ดูที่ความคิด ทักษะคิด บุคลิกภาพ เหล่านี้สำคัญ มีความพอใจในการจัดการศึกษาแบบนี้ เพราะได้ลูกกลับคืนมา ได้ใกล้ชิดพูดคุยกันในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น จากเดิมที่กลับจากโรงเรียนก็ทำแต่การบ้าน คิดว่าในอนาคตระบบเอนทรานซ์จะต้องเปลี่ยนดังนั้นในการเข้าระบบระดับอุดมศึกษานั้นก็น่าจะมีปัญหากับเด็ก Home School เพราะคิดว่าตรงนี้น่าจะเอื้อให้กับการทุกศึกษาทุกประเภทอยู่แล้ว

12. คุณผริตา แสงทอง

(สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 15.00 น.)

มีอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตัวเองโดยที่ไม่ต้องไปอยู่ระบบ เริ่มแรกก็สอนแบบใช้หนังสือเรียนแต่ต่อมาพบว่ามันทำได้ยากเพราะว่าการเรียนแบบในระบบนั้น ถ้านำมาจัดเองที่บ้านทำได้

ยาก เพราะในระบบจะมีการวางแผนทางต่าง ๆ ไว้ และอาศัยกระบวนการเหล่านั้นเป็นตัวช่วยในการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น เพื่อน บรรยากาศ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น สรุปก็คือทั้งพ่อแม่และลูกต้องเรียนรู้ไปด้วยกันว่า ตรงนี้มากไป น้อยไป และอันไหนที่ควรจะต้องพอสกับการเรียนรู้ของลูก คือพ่อแม่ก็จะค้นหาไปด้วยว่าแท้จริงแล้วลูกมีความถนัด หรือสนใจด้านใดเป็นพิเศษ หากว่าลูกสนใจเรื่องไหน ชอบอะไร พ่อแม่ก็จะหาตรงนั้นมาให้ และก็จะสามารถต่อยอดไปได้เรื่อย ๆ ซึ่งหากพ่อแม่ต้องการให้ลูกเรียนรู้เรื่องใด ๆ เพิ่มเติมก็อาจจะนำสิ่งที่ลูกสนใจนั้นมาต่อก่อน แล้วจึงเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องใหม่ ๆ ต่อไป ไม่ปิดกั้นลูกในการที่จะเข้าสู่ระบบหรือไม่ เปิดกว้างให้เขาเลือก เราจะรู้ได้เองว่าเราชอบด้านไหน โด่ขึ้นเราอยากเป็นอะไร เราก็จะต้องพัฒนาศักยภาพเราให้สามารถที่จะไปสู่ในสิ่งที่เราตั้งใจมุ่งหวังไว้ให้ได้ ปัจจุบันก็ได้มีสื่อลูก ๆ ไปฝากไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็กด้วย เพื่อเป็นทางเลือกให้เขาในอนาคตว่าถ้าหากอยากจะทำระบบก็สามารถทำได้ แต่ถ้าอยากเรียนต่อไปอย่างนี้เรื่อย ๆ ก็สามารถทำได้เช่นกัน ในส่วนของวิชาการเฉพาะทางหากมีจำเป็นจริง ๆ ที่จะต้องเรียนรู้เพื่อให้สามารถไปเป็นในสิ่งที่หวังไว้ และการเรียนรู้ด้วยตนเองไม่สามารถทำได้ หรือทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร ก็อาจให้ไปเรียนกวดวิชาได้หากจำเป็น

การดำเนินการเรียนการสอนไม่ได้กำหนดกฎเกณฑ์อะไรตายตัวว่าวันนี้ต้องทำอะไร ๆ แต่ขอให้ทำ อย่างดูทีวี ก็ต้องมีการตกลงกันก่อนว่าวันนี้จะทำอะไรกัน อาจมีบางวันที่ลูกขี้เกียจไม่อยากทำก็ให้เล่นไป แต่การเล่นนั้นก็คือเขาจะได้เรียนรู้ไปด้วย ห้ามไม่ให้ดูทีวี แต่ไม่ได้ห้ามโดยสิ้นเชิงคือดูได้ แต่ว่าต้องดูสิ่งที่เป็นสาระประโยชน์ เป็นความรู้ คุณละครได้แต่ต้องมีกำหนดเวลา วิธีการเรียนการสอนเป็นการเรียนรู้ไปด้วยกันทั้งพ่อแม่และลูก คือสอนแบบนี้ลูกไม่ชอบก็หาวิธีอื่นๆ ที่เขาจะสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุข เช่น ให้พี่สาวสอนน้องสาว สอนกันเอง เป็นต้น คือการเรียนรู้ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเนื้อหาใด ๆ เช่น เลข สังคม วิทยาศาสตร์ ในวิถีชีวิตสามารถทำให้เด็กเรียนรู้ได้เองตามธรรมชาติ ในบางเนื้อหาพ่อแม่อาจต้องมีการเปิดตำราสอนลูกก็สามารถทำได้ถ้าเด็กเรียนรู้ด้วยความสุข และก็จะขกตัวอย่างจากชีวิตประจำวันของตัวเอง

ปัจจุบันการประเมินผลที่ทำอยู่คือใช้แฟ้มสะสมงาน โดยจะส่งไปให้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ซึ่งพ่อแม่จะไม่สรุปเองแต่จะใช้วิธีการเราทำออกมาอย่างนี้ ได้ผลออกมาอย่างนี้ และลูกคิดออกมาอย่างนี้ ความคิดของเขาเป็นอย่างนี้ เป็นต้น จะไม่ประเมินผลรวมนั้น ซึ่งทางโรงเรียนจะเป็นผู้ประเมินเองจากแฟ้มงานทั้งหมด

หากจบป.6 คือโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก แล้วลูกยังต้องการที่จะเรียนแบบ Home School ต่อก็คงจะไปฟังในส่วนของ กศน.

สื่อและทรัพยากรการเรียนรู้ หวังไว้ว่าจะสามารถร่วมใช้กับ โรงเรียนได้ แต่ถ้าเป็นไปได้ก็คงจะแสวงหาจากกลุ่มครอบครัว Home School ด้วยกันเอง เช่น บางท่านก็เป็นหมอ ถ้าลูกอยากเป็น

หมอเขาก็คงช่วยได้ ในเรื่องของทักษะบางอย่าง เป็นต้น

13. นางพรสวรรค์ คุณวัฒนาการ

(สัมภาษณ์เมื่อวันพุธที่ 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 14.00 น.)

เหตุที่นำลูกออกจากระบบเพราะเกิดปัญหากับครู เพื่อนนักเรียนด้วยกัน รวมถึงผู้ปกครองของเพื่อน เนื่องจากลูกมีความสนใจเฉพาะทาง และมีความสามารถในทางที่สนใจสูงกว่าเด็กในระดับเดียวกัน หากจะว่าไปแล้วเก่งกว่าครูที่สอนแต่ละคนในคณะสาขาวิชา มีความจำดีมาก จุดนี้จึงทำให้เป็นเด็กที่ไม่ค่อยตั้งใจเรียน นอกเวลาเรียนต้องมาศึกษาค้นคว้าในสิ่งที่เขาสนใจทำให้พักผ่อนน้อยและเหนื่อยจึงเห็นว่าไม่ดีแน่ ที่สำคัญคือโรงเรียนไม่สามารถสนองตอบต่อการพัฒนาของเด็กได้อย่างเต็มที่เท่าที่ควร ระบบไม่ยอมรับลูก ลูกจะถูกลองว่าเป็นเด็กมีปัญหาควรพาไปพบจิตแพทย์

คิดว่าการศึกษาโดยครอบครัวพ่อแม่ต้องมีเข้าใจในตัวลูกว่าลูกชอบอะไรแล้วก็ส่งเสริมสนับสนุนเขาในด้านนั้น เปิดกว้างให้ลูกได้ศึกษาในสิ่งที่สนใจ กระบวนการเรียนการสอนเป็นไปตามปัจจุบัน คือลูกสนใจอะไร ณ เวลานั้นก็เรียนก็สอนเลย ทำหลักสูตรขึ้นเองการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของลูกสามารถวัดประเมินผล เทียบเป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ได้ทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นวิชาสตน. กพอ. เลข ภาษาไทย สปข. เป็นต้น คิดเป็นคะแนนได้ ลูกจะเรียนรู้ได้อย่างเต็มที่, อิสระและพักผ่อนได้อย่างเต็มที่ ลูกออกจากระบบมาตอน ป.5 จึงทำให้ต้องศึกษาในส่วนของวิชาการตามหลักสูตรของระบบ เนื่องจากฝากชื่อไว้ที่โรงเรียนหมู่บ้านเด็ก และมีข้อตกลงกันว่า ป.6 จะต้องพาลูกไปสอบเพื่อเทียบระดับ และก็จะเสริมในส่วนที่เขาสนใจด้วย โดยการพาลูกไปซื้อหาทรัพยากรทางการศึกษาต่างๆ เช่น หนังสือ อุปกรณ์คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ยังคงไม่ให้เข้าระบบเพราะลักษณะของเขาตอนนี้ยังอ่านยที่จะเข้าได้ ถ้าจบ ป.6 ก็จัดการศึกษาเองต่อ โดยอาศัยกสน. ในต่อ ๆ ไปคิดว่ามหาวิทยาลัยจะต้องเปิดกว้างมากกว่านี้ที่จะรับเด็กเหล่านี้ให้ร่วมเข้าศึกษาในระบบได้ช่วย ไม่หวังที่จะพึ่งพิงรัฐ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการร่วมมือกับโรงเรียนเองก็ตาม แต่ถ้าเป็นไปได้จริงก็คงจะเข้าไปร่วมด้วย แต่ในส่วนของงบประมาณในการจัดหาทรัพยากรการเรียนให้เด็ก รัฐควรจัดสถานที่รวมสื่อต่าง ๆ ให้เด็กที่ศึกษาเองใช้ร่วมกันได้

ในส่วนของการปฏิเสธวิชาการ เช่น เลข ภาษาไทย ของลูก ก็จะหาเวลาที่เขาวางเว้นจากการทำในสิ่งที่เขาสนใจค่อย ๆ สอน และบอกถึงเหตุผลความจำเป็นให้ทราบว่าถ้าไม่เรียนก็จะไม่สามารถสอบผ่านการประเมินผลเทียบระดับกับทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กได้ หรือในบางส่วนเนื้อหาต่าง ๆ เหล่านี้ก็อาจมีแทรกในชีวิตประจำวัน, สิ่งที่เขาสนใจบ้าง หรือในรายการโทรทัศน์ต่างๆ ที่ดู เขาก็จะ

อธิบายทำความเข้าใจให้เขาไปพร้อม ๆ กัน ส่วนภาษาอังกฤษก็ใช้วิธีการจำซึ่งเขาก็ทำได้ดี เพราะมีความถนัดในแง่ของการจำ ประเมินผลโดยการใช้แบบทดสอบทั่ว ๆ ไปตามระดับที่จะประเมินแล้วส่งผลไปให้ทางโรงเรียนหมู่บ้านเด็กประเมินผล รวมไปถึงส่งชิ้นงานที่เขาทำไปด้วย

กลุ่มที่ 2 กลุ่มข้าราชการทางการศึกษา

14. นางรุ่งเรือง สุขาภิรมณ์ (ผู้อำนวยการกลุ่มงานปฏิบัติการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

(สัมภาษณ์เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 16.00 น.)

ถ้าตั้งแต่ปี 2545 เป็นต้นไป เริ่มโดยการที่ครอบครัวต้องไปแจ้งจดทะเบียนกับเขตพื้นที่ อาจเป็น 76 หรือ 200 กว่าเขตที่กำลังถกเถียงกันอยู่ในปัจจุบันเพื่อรัฐจะได้ดูแล ติดตาม ให้ความช่วยเหลือส่งเสริม สนับสนุน และมีสิทธิได้รับค่าใช้จ่ายในการศึกษา และได้รับการช่วยเหลือทางวิชาการด้วย ผู้ดำเนินงานก็จะเป็นบุคคลของรัฐ และการจัดการศึกษาโดยครอบครัวก็ต้องได้รับการประเมินจากภายนอกด้วย โดยสำนักรับรองมาตรฐานจะมีบุคลากรที่ได้รับการรับรองคุณภาพแล้วไปประเมิน เฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้น ไม่รวมระดับอุดมศึกษา ในการสอบเทียบความรู้อาจทำได้โดยส่งลูกเข้าไปสอบกับโรงเรียนใกล้บ้านเพื่อเทียบระดับได้เลย โดยเขตพื้นที่ต้องยินยอมและเป็นผู้ติดต่อประสานงานให้ การให้การศึกษาพ่อแม่ต้องมีจุดประสงค์ที่แน่นอนชัดเจน ควรจะรู้ความเคลื่อนไหว ความเป็นไปของหลักสูตรด้วย แต่จะจัดเนื้อหาวิชา การเรียนรู้แบบใดนั้นขึ้นอยู่กับวิธีการของแต่ละครอบครัวและลักษณะการเรียนรู้ของเด็กเอง อาจมีการส่งเด็กไปเรียนในโรงเรียนบางวิชา และสอนเองที่บ้าน บางวิชาก็สามารถทำได้ รูปแบบมีหลากหลายมากแล้วแต่ว่าแบบใดจะเหมาะสมกับครอบครัวไหน ครอบครัวที่จัดการศึกษาให้กับลูกมีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมกับโรงเรียน ฉะนั้นรัฐจะต้องมีงบประมาณสนับสนุนให้อยู่แล้วตามกฎหมาย โดยที่ไม่ต้องไปเรียกร้อง ในส่วนของการใช้สื่อร่วมกับในโรงเรียน เครือข่ายที่อยู่มีที่ตั้งใกล้กับบ้านเรียน เขตพื้นที่ก็จะเป็นผู้ประสานงานให้ในเรื่องของการติดต่อขอใช้ทรัพยากรการศึกษาได้ หรือเขตพื้นที่อาจกำหนดให้โรงเรียนนั้นๆ เป็นโรงเรียนเครือข่ายที่บ้านเรียนสามารถไปร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมด้วยได้ แต่ถ้าบ้านเรียนไม่ได้จัดในลักษณะที่ร่วมมือกับโรงเรียน เครือข่าย ก็อาจไปประเมินผลกับเขตพื้นที่ได้ โดยเขตพื้นที่จะประกาศว่าที่ไหนจัดการสอบในระดับใด บ้านเรียนก็อาจพาลูกไปสอบได้ ในส่วนของศูนย์ประสานงานไม่ใช่เขตพื้นที่เป็นองค์กรประชาคมที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มคนที่จัดการศึกษาโดยครอบครัว เป็นคล้ายๆ พี่เลี้ยงให้กับครอบครัวที่ต้องการจัดการศึกษาแบบนี้เป็นกลุ่มของประชาชนรัฐต้องสนับสนุนในส่วนนี้ให้เกิดความเข้มแข็งด้วย เพราะกลุ่มคนเหล่านี้ก็จะมีส่วนในการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในปัจจุบันที่ร่างกฎกระทรวงยังไม่มีผลบังคับใช้ หากจะจัดการศึกษาแบบนี้ก็ต้องนำชื่อเด็กไปฝากไว้กับโรงเรียนที่มีความเข้าใจ ทำการตกลงกัน เพื่อให้เด็กได้รับใบประกาศที่ถูกต้องตามกฎหมาย รวมไปถึงการศึกษาในวัด ในชุมชน ในองค์กรต่าง ๆ ด้วย

15. นางอรุณี สถานพงษ์ (นักวิชาการศึกษา 8)

(สัมภาษณ์เมื่อวันอังคารที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 14.00 น.)

เด็กต้องได้รับการรับรองจากกฎหมายก่อนว่าได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งทำได้หลายทาง อาจนำชื่อไปฝากไว้กับโรงเรียนเครือข่าย ปัจจุบันมี 2 แห่งได้แก่ มินประสาธ และหมู่บ้านเด็ก การประเมินผลก็จะขึ้นอยู่กับ การตกลงกันระหว่างพ่อแม่กับโรงเรียน หรือจะจดทะเบียนกับเขตพื้นที่ซึ่งมีหน้าที่ดูแลการศึกษาทุกประเภทเพื่อให้ถูกกฎหมายก่อนว่าเด็กทุกคนตามกฎหมายจะต้องได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่มีหน้าที่ดูแล สนับสนุนส่งเสริมในเรื่องของงบประมาณ วิชาการ ติดตามตรวจสอบว่ามีการจัดการศึกษาจริงหรือไม่ และออกใบรับรองความรู้ของเด็กไม่รวมถึงการทดสอบเพื่อประเมินผล แต่จะมีหน้าที่ดูแลประสานงานให้ อนาคต กศน.จะไม่มี ต่อไปหลังการปฏิรูปจะมีหน่วยงานหลักๆ ใหญ่ภายใต้กระทรวงศึกษาฯ ได้แก่ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน สูงกว่าขั้นพื้นฐาน และสภาการศึกษา ศิลปะและวัฒนธรรม ส่วนภายใต้แยกย่อยนั้นยังไม่สามารถแจกแจงได้ และจะมีหน่วยงานเทียบโอนขึ้นมา หน้าที่ของเขตพื้นที่ยังรวมถึงการสนับสนุนส่งเสริมให้เกิดการศึกษาที่ดี มีคุณภาพ เช่น การจัดอบรมให้แก่พ่อแม่เพื่อนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์กับการสอนลูกที่บ้านอย่างถูกต้อง

ก่อนที่พ่อแม่จะตัดสินใจจัดการศึกษาให้กับลูกเองที่บ้านจะต้องมีการวางจุดมุ่งหมายที่แน่ชัด ต้องดูก่อนว่าศักยภาพของลูกนั้นเป็นอย่างไร สิ่งที่ต้องการให้ลูกได้เรียนรู้มีเรื่องอะไรบ้าง ควรจะต้องมีกรอบกว้าง ๆ เพื่อที่จะนำไปสู่การกำหนดเนื้อหาสาระในเรื่องการเรียน เนื้อหาที่ใช้เรียนควรจะมีอิงหลักสูตรในระบบ แต่ไม่ใช่ว่าจะต้องลำดับการเรียนรู้ตามชั้น ป 1 2 3 ขึ้นอยู่กับพัฒนาการของเด็ก ความพร้อม ในขณะเดียวกันก็ไม่ควรจะต้องทิ้งกิจวัตรประจำวันของเด็กที่ควรจะต้องเรียนรู้ การดำเนินชีวิต การปฏิบัติตนในเรื่องส่วนตัว เช่น การทำความสะอาดบ้าน เป็นต้น ในแต่ละวันควรจะมีการจัดสรรเวลาให้เด็กได้ฝึกปฏิบัติในสิ่งเหล่านี้ ฝึกความมีวินัยเพื่อให้เขาสามารถเข้าสังคมได้อย่างมีความสุข ฉะนั้นทั้งวิชาการทั้งการดำรงชีวิตประจำวันพ่อแม่จะต้องสอน

กระบวนการเรียนการสอนต้องมีการตกลงร่วมกันกับเด็กว่าเขาต้องการอะไร แบบไหน จะต้องไม่เป็นการบังคับ กิจกรรมต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นจะต้องมีการตกลงร่วมกันระหว่างพ่อแม่และลูก

สื่อและทรัพยากรเนื่องจากใน พรบ.ระบญไว้ชัดเจนว่าจะต้องมีการระดมทรัพยากร ฉะนั้นในการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาต่าง ๆ จะต้องถูกใช้อย่างเต็มที่แม้ว่าจะเป็นในโรงเรียนเอง จะไม่เฉพาะแต่นักเรียนในโรงเรียนเท่านั้น ต้องเปิดกว้างบุคคลภายนอกต้องสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างสูงสุด ถ้าจะมองในด้านของการศึกษาโดยครอบครัวแล้วรัฐจะต้องส่งเสริมและสนับสนุน ให้เทียบเท่ากับเด็กในระบบทุกด้าน เช่น พ่อแม่ควรได้รับการอบรมเชิงวิชาการเพื่อใช้ในการสอนลูก เป็นต้น อนาคตเด็กทุกคนไม่ว่าจะเรียนลักษณะใด ที่ไหน จะต้องได้รับเงินสนับสนุนจากรัฐ ใน พรบ. ระบญไว้ว่าการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปีคือถึงชั้นม.ปลายเด็กทุกคนจะต้องเรียนฟรี มีผลบังคับใช้ปี 2545

ในส่วนของการประเมินผลและเทียบโอน หากพบว่าการจัดการศึกษาโดยครอบครัวแล้วประสบผลสำเร็จเด็กมีคุณภาพ โรงเรียนอุดมศึกษาทั่วไปก็ควรจะต้องเปิดรับรวมไปถึงมหาลัยด้วย เพราะใน พรบ. ก็ระบุไว้ชัดเจนว่ามีศักดิ์และสิทธิ์เท่าเทียมกันกับในระบบ การประเมินผลของการศึกษาโดยครอบครัวนั้นควรจะเป็นไปในรูปของการสังเกตพัฒนาการเด็ก สังเกตพฤติกรรมในเชิงคุณภาพ เช่น อาจจะทำให้การสัมภาษณ์ พูดคุย เป็นต้น ในการเทียบโอนก็ควรจะสามารถเทียบโอนได้กับทุกโรงเรียน ต้องมีการทำความตกลงร่วมกัน โรงเรียน

16. ดร.สมบัติ สุวรรณพิทักษ์ (ผู้อำนวยการกองพัฒนาการศึกษาออกโรงเรียน และเลขานุการคณะอนุกรรมการดำเนินการปฏิรูปการเทียบโอนผลการศึกษา)
(สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 8.30 น.)

ถ้าครอบครัวจะจัดการศึกษาที่เปรียบเหมือนว่าครอบครัวจะเป็นโรงเรียน จะจัดการศึกษาให้กับลูก เริ่มแรกก็คือใครจะเป็นผู้สอน ผู้สอนในที่นี้จะต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญในเรื่องของเนื้อหาวิชาการของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไม่ใช่ใครจะสอนก็ได้ ถ้าพ่อแม่มีความรู้ด้านเนื้อหาวิชาการก็สามารถสอนเองได้ แต่ถ้าไม่มีพ่อแม่จะต้องจัดหาให้แก่ลูก หลักสูตรที่ใช้ในการเรียนการสอนอาจมาได้ 3 ทาง ทางแรกคือนำหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมาใช้เลย แบบที่สองคือนำหลักสูตรของกระทรวงมาปรับ ประยุกต์ใช้ให้เข้ากับบุตรของตน อาจปรับในด้านเนื้อหาวิชา ปรับกระบวนการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับธรรมชาติลูกคน แบบที่สามคือสามารถให้พ่อแม่จัดทำหลักสูตรขึ้นได้เอง คือกระทรวงจะเป็นผู้กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ของเด็กในแต่ละชั้นขึ้น เช่นว่าเด็กที่จะจบชั้นประถมได้ ควรจะรู้อะไรบ้าง จะสามารถทำอะไรได้บ้าง เป็นต้น และพ่อแม่จะนำมาตรฐานมาเป็นแนวเพื่อสร้างหลักสูตรเฉพาะครอบครัวตนเองให้เหมาะสมกับลูก รวมถึงให้สอดคล้องและครอบคลุมกับมาตรฐานที่กระทรวงเป็นผู้กำหนดขึ้นด้วย และหลักสูตรที่วันนี้เมื่อจัดการเรียนการสอนแล้วจะต้องมีการวัดผล ประเมินผล

เพื่อพิสูจน์ หรือตรวจสอบให้เห็นว่าเด็กที่เรียนมาจากหลักสูตรที่พ่อแม่สร้างขึ้นเองนั้นมีคุณลักษณะตามแบบที่ชาติต้องการ

การวัดประเมินผลถ้าเป็นแบบแรกก็คือ เด็กจะต้องเข้าไปเป็นนักเรียนในโรงเรียนเพียงแต่พ่อแม่เป็นผู้สอนให้เท่านั้น ฉะนั้นการประเมินผลก็จะประเมินในโรงเรียนนั้น ๆ ส่วนในแบบที่ 2 แต่ถ้าเป็นในแบบที่ 3 บ้านก็เปรียบเสมือนโรงเรียน ๆ หนึ่ง ถือว่าเป็นสถานศึกษาที่พ่อแม่เป็นเจ้าของโรงเรียน คือมีอำนาจ ศักดิ์ และสิทธิ์เท่ากับโรงเรียนในระบบ คือเมื่อจัดการเรียนการสอนเสร็จ ใบประกาศนียบัตรต่าง ๆ มีสิทธิ์ที่จะออกได้เอง และอาจจะไม่ใช่แค่เฉพาะลูกตัวเองที่มาเรียนอาจมีเด็กอื่น ๆ มาร่วมเรียนด้วยได้ ก็คือเปิดเป็นโรงเรียน เป็นศูนย์การเรียนนั่นเอง

แนวทางประเมินผลแบบที่พ่อแม่ใช้หลักสูตรในระบบจัดการเรียนการสอนแก่ลูก และเมื่อสอนเสร็จต้องการจะจบการศึกษาจะต้องทำ แบบที่ 1 คือเด็กไปสอบกับโรงเรียนผ่านการวัดผลประเมินผลของโรงเรียนเหมือนกับนักเรียนในระบบ ถ้าเขาผ่านโรงเรียนก็ควรจะรับรองเด็กคนนั้นไป อีกแบบคือวัดผล ประเมินผลโดยพ่อแม่เอง แต่เด็กสามารถเอาความรู้ที่มีอยู่ไปเทียบระดับเพื่อให้สามารถจบการศึกษาได้ จะไปเทียบที่โรงเรียนไหนก็ได้ หรืออาจเป็นเขตพื้นที่การศึกษาที่จะจัดให้มีขึ้นในอนาคตก็ได้ แต่แนวโน้มความเห็นส่วนใหญ่จะให้สถานศึกษาเป็นผู้เทียบให้

สื่อและทรัพยากรการเรียนรู้สามารถใช้ร่วมกับโรงเรียนได้อยู่แล้วแต่ยกเว้นว่าค่าใช้จ่ายรายหัวตามกฎหมายการศึกษาพ่อแม่ที่จัดการศึกษาโดยครอบครัวมีสิทธิ์ที่ได้จะ ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐ ในส่วนของบุคลากรที่จะมาดำเนินการหรือรับผิดชอบงานในเขตพื้นที่ที่จะมีขึ้นในอนาคตนั้น เนื่องจากเขตพื้นที่ตามกฎหมายศึกษานั้นว่าไว้ว่าเป็นหน่วยงานของรัฐ อยู่ในกำกับของกระทรวงศึกษาธิการ ฉะนั้นผู้ที่เข้ามาดำเนินงานก็ต้องเป็นบุคลากรของรัฐด้วย

17. นายชัยศ อิมสุวรรณ (ผู้อำนวยการศูนย์ส่งเสริมการศึกษาตามอัธยาศัย)

(สัมภาษณ์เมื่อวันศุกร์ที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 11.00 น.)

ทุกครอบครัวมีสิทธิ์ที่จะจัดการศึกษาแต่ไม่ใช่ทุกครอบครัวที่จะจัดได้ เมื่อมีความต้องการที่จะจัดแล้ว ความต้องการนั้นอาจเกิดมาจากความไม่ไว้วางใจในครู ระยะทางที่ไกลเกินไปในการเดินทางไปโรงเรียน หรืออะไรก็ตามที่เป็นสาเหตุให้เกิดการตัดสินใจจัดการศึกษาโดยครอบครัวขึ้น

จากนั้นมาสู่การวางแผนในการจัดการศึกษาให้กับลูก แบบที่ 1 อาจเป็นแบบจัดการศึกษาตามอัธยาศัยคือมีรูปแบบที่หลากหลาย ไม่แน่นอน ไม่ตายตัว หรือจัดให้เป็นเรื่องเป็นราวอย่างไรระบบก็ต้องเป็นขั้นตอน อาทิ มีเนื้อหาอะไรบ้างที่จะต้องเรียนรู้ และจะสอนอย่างไร อันนี้ถือเป็นการศึกษาใน

ระบบ ดังนั้นการจัดการศึกษาโดยครอบครัวมีได้ 3 แบบคือ ในระบบ นอกโรงเรียน และอัยยาศัย เมื่อเลือกได้แล้วว่าจะดำเนินตามแนวการศึกษาแบบใด ก็มาถึงระบบปฏิบัติ ขั้นที่ 1 คือการแสวงหาความรู้ พ่อแม่ต้องคิดแล้วว่า จะให้ลูกแสวงหาความรู้แบบไหน เช่น ในบางเนื้อหาอาจต้องมีการไปเรียนในชั้นเรียน อาทิ วิชาเลขพ่อแม่อาจทำการตกลงกับโรงเรียนว่าวิชานี้จะให้ลูกเข้าไปนั่งเรียนในชั้นเรียนตามเวลาที่มีอยู่ในตารางสอนของเด็กนักเรียนโรงเรียนนั้นๆ หรือถ้าไม่ใช้วิธีนี้ก็อาจจะศึกษาด้วยตนเอง อาจไปห้องสมุดประชาชนโดยที่พ่อแม่จะเป็นผู้ชี้แนะให้กับลูก เช่น อาจตั้งโจทย์ให้ลูกหรือตั้งหัวข้อให้แก่ลูก ว่าจะต้องไปค้นคว้าหาความรู้เรื่องนั้น ๆ มา โดยที่อาจเป็นเรื่องที่ลูกมีความสนใจ หรือเป็นเรื่องที่พ่อแม่เห็นควรให้ศึกษาควาได้เป็นต้น หรืออาจจะใช้วิธีพาไปทัศนศึกษานอกสถานที่ได้ เช่น พาไปดูการปลูกข้าว พาไปดูการทดลองปฏิบัติต่าง ๆ พาไปทำกิจกรรม ซึ่งตรงนี้มีหลากหลาย มาสู่การสร้างองค์ความรู้ของตัวเอง เด็กมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องประวัติศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศาสตร์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่เด็กได้รับจากการปฏิบัติการมาแล้วข้างต้น ทั้งหมดจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความคิด ทัศนคติ และพฤติกรรม นี่คือการบวนการเรียนรู้ที่พ่อแม่จะต้องดูแล ซึ่งจะมีอีกระบบหนึ่ง คือระบบการควบคุมที่จะทำให้ระบบปฏิบัติการนั้นเป็นไปตามแผนที่วางไว้ รวมไปถึงการติดตามและประเมินทั้งหมดครอบครัวต้องมีการวางแผนไว้แล้วล่วงหน้า

ประเมินผลมีด้วยกัน 2 ส่วนคือการประเมินผลภายใน และภายนอก ประเมินผลภายในพ่อแม่ตัวเอง ตรงนี้ก็คือต้องดูว่าเรียนแบบไหนถ้าเรียนตามหลักสูตร คือการศึกษาขั้นพื้นฐานตาม พ.ร.บ. ที่เขากำหนดขึ้นมา ประเมินภายในก็คือต้องดูว่าเด็กบรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักสูตรหรือไม่ ในแต่ละเรื่อง ส่วนการประเมินภายนอก ก็คือการนำลูกออกไปสู่ระบบที่คนทั่วไปยอมรับ เช่น พาไปสอบกับโรงเรียน และใช้มาตรฐานตามโรงเรียนนั้น ๆ ด้วย เช่น โรงเรียนสวนกุหลาบก็ใช้ข้อสอบของโรงเรียนสวนกุหลาบ เป็นต้นก็คือต้องไปทำความเข้าใจความตกลงกับโรงเรียนนั้น ๆ ด้วย หรือพาไปเทียบโอนกับระบบอื่น ๆ เช่น หลักสูตรของการศึกษานอกโรงเรียน ตรงนี้ขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจ หรือว่าเรียนแบบตามความสนใจของเด็กตามความสนใจของพ่อแม่ (หลักสูตรทั่วไป) ทางรัฐควรสร้างแบบวัดผล ประเมินผล มาตรฐานที่จะใช้ได้กับทั้งประเทศ โดยอาจเป็นแบบปรนัย หรืออัตนัย หรืออื่น ๆ ซึ่งแบบวัดผลมาตรฐานนี้จะมี ความหลากหลาย เพื่อเป็นการประเมินผลภายนอกให้กับการเรียนแบบหลักสูตรทั่วไป โดยในส่วนของการเพิ่มสะสมงานก็จะมีส่วนช่วยในการประเมินผลตรงนี้ด้วย

ไม่จำเป็นต้องนำชื่อลูกไปฝากไว้กับโรงเรียนใดๆ เพราะกฎหมายเปิดทางให้แล้ว สามารถสอนไปได้เลย ซึ่งหากโรงเรียนเปิดกว้างจริง เป็นของชุมชนจริง โรงเรียนจะต้องแบ่งส่วนให้กับคนเหล่านี้ เปิดในส่วนของการเทียบโอนวัดระดับ วัดผลให้

ตอนนี้ กศน. กำลังคิดระบบการศึกษาใหม่ขึ้นคือ คุณจะไปเรียนอะไรยังมาก็ได้ โดยต้องไปแจ้งกับหน่วยงานที่จะเทียบโอนความรู้ คือคล้าย ๆ กับเป็นบัญชีเงินฝาก แต่เป็นการฝากความรู้แทน มีการเก็บสะสมความรู้ในเรื่องต่างๆ ไว้อย่างไร จนถึงระดับหนึ่งก็ไปคุยกับหน่วยที่รับเทียบโอน ว่าความรู้ที่เราสะสมมาโดยผ่านการวัดผลมาแล้วและต้องการจะเทียบความรู้ประมาณนี้จะเทียบได้กับระดับใดได้ เช่น วิชาหลักสะสมได้ในระดับ ม.ต้นแล้ว แต่วิชาเลือกได้ถึง ม.ปลายแล้ว เราสามารถจะเลือกได้ว่าเราจะระดับใดถ้าเอา ม.ต้นก็ได้ไปประกาศเลย แต่ถ้าจะเอา ม.ปลายก็จะต้องไปเรียนวิชาหลักเสริมให้ได้ความรู้เท่ากับระดับม.ปลาย เป็นต้น นี่เป็นโครงการ เป็นความคิดที่กำลังจะเกิดขึ้น สามารถตอบปัญหาสำหรับการฝากซื้อเด็กในระบบได้ คิดว่าภายในปีสองปีน่าจะเป็นเรื่องเป็นราว

ในเรื่องของสื่อและทรัพยากรการเรียนรู้นั้น ครอบครัวไม่จำเป็นต้องได้เงินอุดหนุนจากรัฐโดยตรง แต่รัฐจะต้องจัดสภาพแวดล้อมทางสังคมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก อย่างน้อยห้องสมุดประชาชนต้องมีสื่อมากพอที่เด็กสามารถจะเข้าไปใช้บริการตรงนั้นได้ นอกจากนี้แล้วยังมีแหล่งการเรียนรู้อีกมาก เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ศูนย์นันทนาการ ศูนย์กีฬา เป็นต้น ต้องมากพอ ตรงนี้รัฐไม่จำเป็นต้องไปเน้นการสนับสนุนครอบครัว แต่สนับสนุนให้เกิดหน่วยงานเหล่านี้มากขึ้น ทั้งไม่ของรัฐบาลและของเอกชน แหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ เหล่านี้มีสิทธิ์ที่จะได้รับการสนับสนุนจากรัฐทั้งสิ้นงบประมาณจะถูกส่งมายังเขตพื้นที่ และจะถูกกำหนดว่าเงินส่วนใดใช้ทำอะไร โดยจะมีการแบ่งส่วนให้กับครอบครัวที่จัดการศึกษาด้วย และมีเงินสนับสนุนส่วนหนึ่งให้กับแหล่งการเรียนรู้เหล่านี้ด้วย ในส่วนของการร่วมใช้สื่อทรัพยากรการเรียนรู้ร่วมกับโรงเรียนนั้น จะต้องมีการทำความเข้าใจตกลงกับโรงเรียนนั้น ๆ โดยในคณะกรรมการโรงเรียนควรมีตัวแทนของกลุ่มพ่อแม่ Home School ร่วมอยู่ด้วย เพื่อร่วมคิดหรือสร้างแผนนโยบายต่าง ๆ เพื่อวางระบบและอำนวยความสะดวกให้กับเด็ก Home School สามารถที่จะมีส่วนร่วมในตรงนี้ได้หลาย ๆ ด้าน เช่น ร่วมเรียนในชั้นเป็นบางวิชา ร่วมทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมใช้สถานที่ในการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งจะกลายเป็นอำนาจของโรงเรียน ตรงนี้ต้องร่วมกันหลายฝ่ายทั้งเขตพื้นที่ พ่อแม่และโรงเรียน ต้องมีการประสานงานกัน

กลุ่มที่ 3 กลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาโดยครอบครัว

18. ดร.อมรวิชช์ นาครทรรพ (อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

(สัมภาษณ์เมื่อวันพฤหัสบดีที่ 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 14.00 น.)

การศึกษาโดยครอบครัวก็เป็นการศึกษาอีกแบบหนึ่ง เพียงแต่พ่อแม่ทำหน้าที่เป็นครู และบ้านทำหน้าที่เป็นโรงเรียน ห้องนั่งเล่นกลายเป็นห้องเรียน ทุกห้องในบ้านสิ่งแวดล้อมในบ้านเป็นกิจกรรมที่

แวดล้อมการเรียนรู้ การศึกษาโดยครอบครัวก็คือการศึกษา ฉะนั้นจุดมุ่งหมายในกระบวนการเรียน การสอนย่อมไม่แตกต่างกัน ถ้าการศึกษาคือการพัฒนาคนให้ครบทุกด้าน จะเรียนอยู่ในโรงเรียนหรือ เรียนที่บ้านก็ต้องพัฒนาให้ครบทุกด้าน แต่ที่มองเห็นอยู่ในปัจจุบันมักจะมองเห็นความแตกต่างว่าการ ศึกษาโดยครอบครัวจะไปเน้นที่การสร้างเสริมบุคลิก นิสัย อารมณ์ มากกว่า ในระบบโรงเรียน ซึ่งใน โรงเรียนเองตรงจุดนี้ก็ควรจะเน้นด้วย เพียงแต่สภาพแวดล้อมทางการศึกษาโดยครอบครัวเอื้อต่อการ พัฒนาบุคลิก นิสัย อารมณ์ ได้ง่ายกว่าในโรงเรียน ในแง่ของจุดมุ่งหมายทางการศึกษานั้นทั้งสองแบบนี้ ไม่ต่างกัน และไม่ควรจะแปลกแยกจากองค์รวมของเป้าหมายทางการศึกษา คือการพัฒนาคนให้ครบ ทุกด้าน นอกเหนือจากด้านวิชาการ การศึกษาโดยครอบครัวหากจะมองแค่ทำให้เด็กมีความสุขไม่ต้องมี การแข่งขันใด ๆ กับใครเลย ทุกอย่างเป็นอิสระมีความสุขอยู่กับที่บ้านนั้นไม่ใช่ เด็กอาจมีความสุขแต่ เมื่อถึงเวลาเด็กจะต้องมีความรู้พื้นฐานบางอย่างพอที่จะเป็นสมาชิกของสังคมได้ ต้องอ่านหนังสือภาษา ไทยออก ทำเลข ได้ เขียน ได้ มีความคิดแบบวิทยาศาสตร์ เป็นต้น ดังนั้นในส่วนของจุดมุ่งหมายทางการ ศึกษาไม่น่าแตกต่างกัน และในส่วนของวิธีคิดก็ต้องไม่ต่างด้วย เราควรจะมีการศึกษาโดย ครอบครัวเป็นโรงเรียนอีกแห่งหนึ่งที่มีหน้าที่พัฒนาเด็ก เพียงแต่ผู้ที่จัดก็คือพ่อแม่ผู้ที่ได้พิสูจน์แล้วว่ามีความพร้อมและตั้งใจจริง ในส่วนของเนื้อหาวิชา กิจกรรม หลักสูตร ก็เช่นกัน ไม่ต่างกัน เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคม ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น แต่จะต่างกันที่วิธีการดำเนินการสอน ซึ่งการศึกษาโดยครอบครัวจะมีการยืดหยุ่นมากขึ้น ยกเว้นว่าบางครอบครัวจะมีหลักศาสนา ปรัชญา ความเชื่ออะไรเข้ามาเกี่ยวข้อง อย่างเช่นในต่างประเทศพ่อแม่ที่เคร่งศาสนา มาก ๆ อาจนำคำสอนของ ศาสนามาแทรกในการสอนมาก แต่ในประเทศไทยก็ยังไม่ค่อยเห็นปรากฏการดังกล่าว หรือในกรณีที่ เด็กมีความต้องการพิเศษ เช่น เด็กออทิสติก หรืออะไรก็ตามอาจจะไม่นับวิชาการอย่างเดียวอาจจะเน้น ให้เด็กมีความสุขต่อการเรียนไม่เครียดเสริมการพัฒนา นี่ก็จุดเน้นเฉพาะตัว หรือบางครอบครัวมี ปรัชญาความเชื่อบางอย่าง เช่น อยากให้ลูกเป็นเหมือนใคร ยังไง หรืออยากให้รักธรรมชาติ ก็อาจจะเน้น ไปในรูปแบบนั้น ๆ เลยก็ได้ แต่สิ่งที่การศึกษาโดยครอบครัวมีเหมือนกันก็คือ เนื้อหาวิชาบางอย่างที่เป็น แก่นหรือหลักสำคัญ และความยืดหยุ่นของเวลาที่เหมาะสมกับเด็ก ๆ ในแต่ละบ้านเท่านั้น เช่น ผู้ที่แก่ ทางด้านศาสนาก็จะไปเน้นทางนั้นแต่ก็ไม่ทิ้งวิชาการพื้นฐาน ผู้ที่หนักไปทางความต้องการพิเศษแต่ก็ไม่ ทิ้งวิชาการพื้นฐาน เป็นต้น ไม่มีจุดที่ระบุแน่ชัดว่าหลักสูตรที่เหมาะสมควรจะเป็นอย่างไร ในส่วนของ เนื้อหาวิชาการพื้นฐานนั้นมีอยู่ 2 ฐาน ฐานหนึ่งเป็นฐานร่วมมองว่าแต่ละบ้านอาจมีเพียง 30-40 % เท่านั้น อีกฐานหนึ่งก็คือความต้องการของแต่ละบ้านมีหลายองค์ และเป็นสิทธิเสรีภาพของพ่อแม่ที่จะ กำหนดเอง ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมทั้งจุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา และกระบวนการดำเนินการ เรียนการสอนนั้นขึ้นอยู่กับปรัชญาความเชื่อ และความต้องการทั้งของครอบครัว และของเด็ก เน้นว่า

หลักสูตร เนื้อหาวิชาต้องหลากหลาย มีแก่นความรู้พื้นฐานบางอย่างร่วมกัน วิธีสอนจะต้องมีความสมดุลอย่าหนักไปด้านใดด้านหนึ่ง เช่น หนักไปทางวิชาการมากเกินไป หนักไปทางศาสนามากเกินไป เป็นต้น ต้องยึดหลักความสมดุล เช่น อาจพาไปเรียนนอกบ้าน ไปสัมผัสชุมชน ทำโครงการต่าง ๆ เป็นต้น ต้องสัมผัสประสบการณ์ที่หลากหลายไม่มุ่งเน้นไปที่จุดใดจุดหนึ่งมากเกินไป ในส่วนของการประเมินผลก็ใช้การสอบเทียบ ควรจะมีดังต่อไปนี้

1. ข้อสอบเทียบระดับมาตรฐานความรู้ต่างๆ ในวิชาพื้นฐาน ในระดับต่าง ๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาไทย วิทยาศาสตร์ เป็นต้น
2. การสอบสัมภาษณ์เด็กเป็นรายบุคคลเพื่อสอบวัดบุคลิกนิสัย อารมณ์ เป็นต้น เป็นการประเมินบุคลิกภาพเชิงลึก
3. การทำแฟ้มสะสมงานรายบุคคล ซึ่งบ่งบอกคุณภาพ และระดับการเรียนรู้ของเด็กแต่ละคน

และก็ใช้ทั้ง 3 อย่างนี้เป็นฐานในการที่จะรับเด็กที่ได้รับการศึกษาโดยครอบครัวเข้ามาเรียนต่อในระบบ เทียบโอนไปเรียนในระดับต่าง ๆ ได้

การศึกษาโดยครอบครัวควรเป็นการเรียนรู้โดยคาบเกี่ยวกันระหว่างที่บ้าน และที่โรงเรียน ผสมผสานการทำงานร่วมกับโรงเรียนไปด้วย เช่น ร่วมกิจกรรมกับโรงเรียนในบางโอกาส หรือไปร่วมเรียนในห้องเรียนได้ในบางวิชา เป็นต้น

18. น.พ.โรติช่วง ชูตินธร (ผู้บุกเบิกการจัดการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทย)

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 13.00 น.)

เห็นว่าการศึกษาในระบบยังไม่ดีพอตามความต้องการจึงจัดการศึกษาโดยครอบครัว เพื่อสอนลูกเองคิดว่าสอนเองดีกว่าในระบบ เพราะจะได้ดีกว่า ลึกกว่า กว้างกว่า เมื่อจัดการศึกษาไปถึงในระดับหนึ่งที่จะเข้าระดับอุดมศึกษา สังคมเรียกร้องว่าต้องมีใบเพื่อสามารถไปสอบเข้าจึงต้องทำตามกระแสสังคมด้วย เลยได้นำบุตรไปฝากชื่อไว้กับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก ปัจจุบันมีแค่ระดับประถมและมัธยมเท่านั้นที่สามารถจัดการศึกษาโดยครอบครัวได้ จุดมุ่งหมายคือเริ่มตั้งแต่วัยเด็กต้องการปลูกฝังให้เป็นคนมีปรัชญาที่ดีงาม เมื่อโตขึ้นและถึงเวลาเขาก็จะสามารถคิดและตัดสินใจเลือกทางเดินของตัวเองต่อไปได้ เอาตัวรอดพึ่งตนเองได้โดยที่ไม่ต้องพึ่งพาพ่อแม่ ยึดหลักการสอนให้คิดเป็น ทำเป็น และมีคุณธรรม ไม่ยึดติด ไม่ห่วงกับประกาศนียบัตรทั้งหลายในระบบ

การสอนไม่จำเป็นต้องใช้หนังสือแต่จะให้เรียนรู้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว นี่ก็อยู่ในส่วนของระดับประถม หรืออายุน้อยๆ มีหลายทางเลือก เช่น สามารถเรียนทางไปรษณีย์ก็ได้ หรือเด็กสามารถเรียนด้วยตนเองได้พ่อแม่เพียงให้การชี้แนะ แนะนำ สื่อต่าง ๆ ก็จัดหาให้ พาไปทัศนศึกษาต่างประเทศก็เป็นการเรียนรู้ทางภูมิศาสตร์ได้ ใช้ตำราของระบบบ้างข้างนอกบ้างผสมผสานกันไป สอนไปตามความพร้อมของเด็ก ไม่มีการบังคับหรือยึดเคี้ยวอย่างในระบบ ในแต่ละวันเรียนแค่ 2-3 ชม.ก็พอแล้วไม่จำเป็นต้องเรียนทั้งวัน มีการกระตุ้นเพื่อให้อยากเรียนรู้บ้าง สอนโดยเป็นต้นแบบที่ดีให้ลูกเห็นด้วย เน้นอ่านออก เขียนได้ คำนวณได้ (คิดเป็น) เป็นหลักในสอน พึ่งตนเองได้ มีคุณธรรมและซื่อสัตย์ อ่านออกเขียนได้คำนวณได้ รักษาชาติประเทศเป็นพลเมืองที่ดีรู้จักแก่นแท้ของประชาธิปไตย

การประเมินผลก็ส่งไปสอบกับโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก แต่สอนก็สอนเองตลอดที่ฝากชื่อไว้ก็เพียงในแง่ของกฎหมายเท่านั้น กศน. ก็คือการศึกษาที่บ้านอีกแบบหนึ่งถ้าไม่ตรงกับระบบก็ไม่ต้องไปเทียบโอนก็ได้

19. นางรัชณี ธงไชย (ผู้อำนวยการโรงเรียนหมู่บ้านเด็ก จ.กาญจนบุรี)

(สัมภาษณ์เมื่อวันอาทิตย์ที่ 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 7.30 น.)

พ่อแม่และลูกต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการศึกษา อย่างกรณีของแม่แฉะเองจะไม่ได้คิดเลยว่าที่จะให้ลูกเข้าสู่ระบบการเอนทรานซ์หรือมหาลัย ไม่แคร์ใบประกาศต่าง ๆ ไม่ได้คำนึงถึงจุดนั้น สนใจเพียงแต่ว่าลูกจะมีความสุขหรือไม่ และสามารถใช้ชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันได้หรือไม่ ซึ่งหากไม่มีความสุขเข้มแข็งเพียงพอก็จะไม่สามารถอยู่ได้แม้ว่าจะจบจากในระบบก็ตาม อย่างคนจบปริญญาเอกปัจจุบัน บางคนก็ไม่สามารถเอาตัวรอดในสังคมได้ เป็นต้น

เนื่องจากไม่ต้องเข้าไปอยู่ในกฎระเบียบแบบแผนของรัฐ จึงสามารถจัดระบบการเรียนการสอนเองได้อย่างอิสระ กระบวนการการเรียนการสอนจะไม่เน้นที่วัตถุ แต่จะเน้นที่การจัดการกับระเบียบชีวิตได้ด้วยตนเอง สามารถรู้ปัญหา และแยกแยะได้ว่าอะไรคือปัญหาหลักและอะไรคือปัญหารอง สามารถจับประเด็นได้ ถ้าเขารู้จักตัวเองดีพอเขาก็จะสามารถเลือกสิ่งที่เหมาะสมให้กับตัวเองได้ ไม่ว่าจะเป็นสังคมที่อยู่ เลือกอาชีพ เลือกคู่ชีวิต เป็นต้น ซึ่งตรงนี้จะทำให้เกิดปัญหาน้อยลง และนี่คือเป้าหมายในการให้การศึกษาแบบ Home School ซึ่งก็คิดอยู่เท่านี้

วิธีให้การศึกษาคือ ให้ความพอดี เพื่อให้เขารู้จักสังคมก็จะพาออกไปสู่สังคมให้มาก ในส่วนของครอบครัวเองก็เรียนรู้กับพ่อแม่ และญาติพี่น้องซึ่งบุคคลเหล่านี้ว่าเป็นทรัพยากรทางการศึกษาให้ได้

คือจะมีการพูดคุยกัน นอกเหนือจากนั้นที่เขาสนใจและการเรียนรู้กับพ่อแม่ไม่เพียงที่จะจัดหามาให้ไม่ว่าจะเป็น หนังสือ วีดีโอ อุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ เป็นต้น นั่นก็คือกระบวนการเรียนรู้จะเป็นไปอย่างธรรมชาติ วิธีการประเมินผลดูที่วิธีคิด วิธีการแก้ปัญหาของเด็กในแต่ละช่วงวัย

การสอนจะสอนอ่านออกเขียนได้ และการคำนวณเบื้องต้นที่เป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิต นอกนั้นจะให้ลูกเรียนตามความสนใจ และจะเน้นที่ให้รักการอ่าน มีความใฝ่รู้ และสามารถศึกษาหาความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง คนเล็กเข้าระบบตอนปริญญา ส่วนคนโตเรียนประถมจากหมู่บ้าน เด็กเข้าระบบตอนมัธยม คนเล็กช่วงก่อนอุดมศึกษาใช้วิธีสอบเทียบกับ กศน. ระหว่างการเรียนอยู่ที่บ้าน ก็ใช้วิธีการสังเกตลูกอยู่ห่าง ๆ

ที่เกิด พรบ. เกี่ยวกับการศึกษาโดยครอบครัวขึ้นมานั้น เกิดจากกลุ่มบ้านเรียนต่าง ๆ และโรงเรียนที่มีความเข้าใจในเรื่องนี้ร่วมกันผลักดันทำให้เกิดมาตรา 15 วงเล็บ 2, 3 มาตรา 12 และมาตรา 18 วงเล็บ 3 ขึ้น ซึ่งตรงนี้ก็คิดว่าอนาคตเกรงว่าอาจถูกดันกลับเข้าสู่ระบบอีก ท้ายสุดจึงอาจไม่นำลูกเข้าสู่มหาลัยในระบบแต่จะมีการสร้างมหาวิทยาลัยของเราขึ้นเอง คิดว่าวิธีคิดของรัฐเห็นกลุ่ม Home School เป็นของเล่นคือ สามารถจัดได้แต่ท้ายสุดก็ต้องเทียบโอนกับระบบ เามาตรฐานของระบบเป็นเครื่องชี้วัดความรู้เด็ก และที่สุดก็ต้องกลับเข้าสู่ระบบ มองว่าหน่วยงานต่าง ๆ ที่รัฐจัดตั้งขึ้นเพื่อการนี้ เช่น เขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น ก็ยังคงขึ้นตรงกับรัฐ ไม่ใช่การกระจายอำนาจ เป็นการรวบอำนาจเหมือนเดิม เพียงแต่เป็นการเพิ่มหน่วยงานขึ้นมาอีกหน่วยงานหนึ่งเท่านั้นเอง ไม่มีอิสระ เสรีภาพในการคิดตัดสินใจด้วยตนเองก็คือยังคงต้องทำตามแนวนโยบายที่ได้รับมาจากรัฐ ถ้าจะให้มีความเป็นอิสระจริง ๆ ก็ต้องมีองค์กรให้เขาสามารถที่จะจัดโครงสร้างได้เอง โดยรัฐสนับสนุนงบประมาณและจัดให้มีหน่วยงานเข้ามาประเมิน แต่การประเมินก็ต้องใช้มาตรฐานขององค์กรเอง และต้องมีงานวิจัยเข้ามารองรับในการประเมินอยู่ ๆ จะมาใช้แนวของรัฐมาประเมินไม่ได้ต้องมีงานวิจัยมาประเมิน เช่น รัฐให้จบไปแล้วองค์กรก็จะไปทำการจัดโครงสร้างออกมา มีการแบ่งเขตพื้นที่อย่างชัดเจนบริหารในส่วนต่าง ๆ ซึ่งก็จะขึ้นตรงกับองค์กรดังกล่าว บุคลากรที่ใช้ในการบริหารก็คือประชาชนโดยอาจมีเจ้าหน้าที่ของรัฐร่วมด้วย แต่ต้องมีอัตราส่วนที่น้อยกว่าประชาชน ในส่วนของคณะกรรมการต้องประกอบด้วยประชาชนหลากหลายอาชีพ รวมทั้งต้องมีผู้ที่ทำเกี่ยวกับการศึกษาทางเลือกหรือ Home School ร่วมด้วยเพื่อเข้าไปร่วมทำงานและทำให้เหล่าคณะกรรมการอื่น ๆ มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ Home School ซึ่งในส่วนของการสร้าง นโยบายการบริหารงานต่าง ๆ ในองค์กรคณะกรรมการบริหารเหล่านี้จะร่วมกันคิดขึ้นและเสนอต่อรัฐ โดยคณะกรรมการจะเป็นผู้รู้หรือปัญญาชนในสาขาอาชีพต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาทางเลือก มีความรู้ ความเชี่ยวชาญด้าน Home School เป็นอย่างดีทั้งในและต่างประเทศ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับสังคมไทย

21. นายสุรินทร์ กิจนิตต์ชวี (ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษามนุษชน)

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 10.00 น.)

ครอบครัวที่เลือกจัดการศึกษาแบบนี้คือ 1.ไม่พอใจการศึกษาในระบบเห็นวาระบบเน้นการท่องจำการแข่งขันกันในการจำโดยที่ไม่ได้มีสติปัญญาอย่างแท้จริง ไม่มีการพัฒนาทางด้านจิตใจให้เป็นมนุษย์ที่ไม่สมบูรณ์ 2.มองระบบการศึกษาในโรงเรียนว่ามีอันตราย เช่น ยาเสพติด การล่อลวงละเมิดทางเพศ เป็นต้นและไม่เชื่อว่าครูจะสามารถดูแลลูกของเขาได้ มองว่าครอบครัวคือฐานการเรียนรู้ที่สำคัญ เพราะเรื่องของการเรียนรู้เริ่มจากพ่อแม่โดยธรรมชาติ ทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุขและถ้าฐานตรงนี้เข้มแข็งก็จะทำให้สามารถเชื่อมต่อการเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ ที่เด็กสนใจต่อไปได้ มองในแง่ของการมีสังคมเด็ก พ่อแม่ก็จะพาออกไปพบปะเพื่อนฝูงสังคมนบ้างเพื่อให้มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และ 3. มองว่าการศึกษาสำคัญที่สุดในชีวิตครอบครัวเหล่านี้จะเข้าใจการศึกษาสูงกว่าครอบครัวอื่น ๆ สติปัญญาของเด็กสามารถที่จะผลักดันตัวเองให้เกิดการเรียนรู้อย่างสูงในศักยภาพของตัวเอง โดยที่ถ้าถูกคนอื่นผลักดันก็จะไปได้ไม่ดีเท่าที่ควร เป้าหมายคือต้องการให้ลูกมีคุณธรรม มีความสุข และพึ่งตนเองได้ที่สำคัญต้องสร้างนิสัยการใฝ่รู้ให้เด็ก ให้เด็กรักการใฝ่รู้

การจัดการศึกษาแบบนี้ปัจจุบันได้เพียงระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้นจะเป็นเพียงการปูพื้นฐานให้เด็กรักการเรียนรู้ ใฝ่รู้ รู้จักตัวเองว่าเขาต้องการอะไร และสามารถทำอะไรได้ เพื่อให้สามารถศึกษาต่อได้ในสาขาวิชาที่ตนถนัด ทำได้ดี และมีใจรักในระดับอุดมศึกษา กระบวนการจัดการศึกษารูปแบบไม่ตายตัวอย่างในระบบ ไม่มีเวลาแน่นอนอยู่ที่ความพร้อมของเด็ก อาจเรียนรู้จากชีวิตประจำวัน เช่น การนั่งรับประทานอาหารด้วยกัน เด็กอาจเกิดความสนใจในอาหารและเกิดการอยากเรียนรู้ในเรื่องนั้นๆ คือเกิดความสนใจขึ้น พ่อแม่ก็จะสอดแทรกความรู้ให้เด็กในเรื่องของหลักโภชนาการ หรืออาจให้เด็กไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งต่างๆ เช่น หนังสือในห้องสมุด เป็นต้น คือพ่อแม่จะทำการเชื่อมโยงการดำเนินชีวิตประจำวันเข้าสู่วิชาการ เรียกการศึกษาเหล่านี้ว่าการบูรณาการเป็นองค์รวม ไม่ใช่เรียนแยกส่วน มีการพาออกไปเรียนรู้นอกสถานที่บ้าง เช่น พาไปฝึกทำนากับชาวบ้าน แปรรูปผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปโรงพยาบาล ไปเลี้ยงสัตว์กับชาวนา เป็นต้น เด็กจะไม่เบื่อไม่เครียดเพราะรู้สึกสนุกเรียนกับเล่นไปด้วยกัน และจะทำให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพมากขึ้น พ่อแม่เองก็จะรู้ว่าลูกมีวุฒิภาวะแค่ไหนสมควรจะไปถึงไหนในด้านเนื้อหา ในด้านจุดประสงค์ ก็จะไม่มีการเร่งเด็ก พ่อแม่ต้องดูหลักสูตรในระบบด้วยเพื่อว่าเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาให้กับลูก ดูว่าจุดประสงค์มีอะไรบ้าง เพื่อจะได้ทำการประเมินผลต่อไป อาจมีการจ้างครูมาสอน พาไปกวดวิชาเพื่อเติมในส่วนที่ลูกยังไม่ได้ หรือยังไม่เข้าใจชัดเจน การเรียนรู้ไม่จำกัดในเรื่องอายุ คนแต่ละคนเรียนรู้ช้าเร็วต่างกัน ฉะนั้นความพร้อมเป็นสิ่งที่

สำคัญเมื่อพร้อมจึงค่อยเรียนรู้ ไม่แปลกถ้าเด็กอายุ 14 อาจเทียบความรู้ได้เท่าเด็ก ม.6 หรืออายุ 24 อาจเทียบเท่ากับระดับ ปี 1 เป็นต้น อายุไม่ใช่เงื่อนไขในการเรียนรู้ การเรียนรู้ได้แค่ไหนไม่ได้ขึ้นอยู่กับอายุ

การประเมินผลจุดประสงค์ในระบบจะบอกไว้ชัดเจนว่าแต่ละระดับนี้จะต้องรู้เนื้อหาวิชาการอะไรบ้าง พ่อแม่สามารถที่จะนำจุดประสงค์นี้มาเป็นเกณฑ์ประเมินลูกได้ ดูจากผลงานที่เก็บสะสมมารวมไปถึงการสังเกต พัฒนาการพฤติกรรมของลูกด้วย และส่งลูกไปสอบในระบบหรือโรงเรียนได้ เห็นว่าโรงเรียนควรเปิดกว้างอะไรที่พ่อแม่สอนเองได้ก็ควรจะให้สอนเองโดยที่ให้ดูตามจุดประสงค์การเรียนรู้ของหลักสูตร อะไรที่เรียนรู้ได้จากชุมชนเรียนรู้ได้เองก็ควรจะให้เรียนรู้เอง อาจให้มาเรียนในโรงเรียน 3 วันอีก 2 วันให้เรียนเองอยู่ที่บ้าน เป็นต้น โดยที่ก็ยังคงมีสถานภาพเป็นนักเรียนโรงเรียนนั้น ๆ อยู่ เช่น คอมพิวเตอร์เด็กสามารถไปเรียนรู้เองที่อื่น และนำไปประกาศนียบัตรมาแสดงก็สามารถผ่านจุดประสงค์ในระบบได้

องค์กรทางการศึกษาต่าง ๆ เห็นว่าควรให้เอกชนทำไม่ว่าจะเป็นชุมชน วัด หรือองค์กรภาคเอกชน และรัฐมีหน้าที่คุมนโยบาย ประเมิน กำกับดูแลส่งเสริม สนับสนุน และตรวจสอบ โดยจะต้องจัดสรรเงินประมาณให้เป็นรายหัว เช่น ครอบครัวจัดการศึกษาเองมีลูก 3 คน รัฐก็จะสรรหาให้เลย 3 คน เป็นต้น

22. นางสุภาวดี หาญเมธี (กรรมการผู้จัดการบริษัท แพลน พลัทธิซิ่ง จำกัด)

(สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2544 เวลา 15.00 น.)

การศึกษาโดยครอบครัวสะท้อนมาจากความไม่เชื่อมั่นต่อระบบการศึกษาที่มีอยู่ หรือโรงเรียนที่ผ่านมามีความเข้าใจของคนทั่วไปโรงเรียนเป็นสถาบันที่สังคมมอบหมายให้ทำหน้าที่ทางการศึกษาให้กับทุกคนในประเทศ โรงเรียนจึงกลายเป็นแบบแผนที่แน่นอนของระบบว่าเด็กควรจะได้รับการศึกษาจากตรงนี้ แต่พอผ่านมาหลายสิบปีพ่อแม่บางกลุ่มพบว่าสิ่งที่เขาหวังไว้ไม่เป็นเช่นนั้น จะด้วยเหตุผลใดก็ตาม บางคนอาจเป็นเรื่องความสุขของลูก ความรู้ กระบวนการวิวัฒนาการ รวมถึงจุดหมายชีวิตที่ต่างกัน ความเชื่อทางศาสนา หรืออะไรก็ตาม ฉะนั้นเมื่อผู้ปกครองรู้สึกว่าการเรียนตอบสนองไม่ได้ จึงตัดสินใจนำลูกออกจากระบบ และเมื่อนำออกมาแล้วจะมีทิศทางหรือแนวทางอย่างไร ก่อนอื่นต้องดูก่อนว่าเรื่องของการศึกษาโดยครอบครัวในประเทศไทยนั้นเป็นเรื่องใหม่ และอยู่ในช่วงของการเริ่มต้น จึงเป็นเรื่องที่ยากที่จะทำ หลาย ๆ ด้านในสังคมยังเต็มทีที่จะสนับสนุนตรงนี้ การจะทำอะไรที่ทวนกระแสหรือยังไม่เป็นที่ยอมรับของสังคมนั้นเป็นเรื่องที่ยาก ฉะนั้นผู้ปกครองที่จะการศึกษาในรูปแบบนี้จะต้องมีเข้มแข็งและเชื่อมั่นในสิ่งที่ตัวเองทำ เพราะโดยในทางทฤษฎีแล้วเป็นที่ทราบกันดีว่าการดูแลเด็ก 1 คนย่อมที่จะ

ดีกว่าการดูแลเด็กหลาย ๆ คนในเวลาเดียวกัน การให้ความรักการเอาใจใส่และความอบอุ่นกับเด็กเป็นสิ่งที่ข้อนึกว่าการกระทำไปโดยหน้าที่ ข้อดีของการศึกษาโดยครอบครัวนั้นมีอยู่เยอะ และปัจจุบันก็มีตัวอย่างครอบครัวที่จะสามารถทำตรงนี้ได้ ในสังคมไทย ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกำลังใจที่จะคิดว่าการศึกษาโดยครอบครัวนี้สามารถเป็นไปได้ การให้การศึกษาลำหรับลูกนั้นจะว่าง่ายก็ง่ายจะว่ายากก็ยาก เพราะถ้าเรามองจากปัจจัยพื้นฐานทางครอบครัว เช่น หากครอบครัวไหนมีพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่ดีก็อาจทำให้การตัดสินใจที่จะทำเร็วขึ้น รวมไปถึงครอบครัวที่อยู่อย่างเศรษฐกิจพอเพียงมีความพอและไม่ต้องการดิ้นรนก็จะสามารถทำได้ แต่ถ้าครอบครัวมีความยากลำบากทางเศรษฐกิจ ยังต้องหาเช่ากินค่าคงยากที่จะทำ เพราะพอแม่ก็ยังคงต้องดิ้นรนทางเศรษฐกิจอยู่ อาจก่อให้เกิดความทุกข์มากยิ่งขึ้น แม้แต่ในโรงเรียนรัฐบาลเองจะเห็นว่าเด็กจ่ายค่าเล่าเรียนเพียงเล็กน้อยแต่ในความเป็นจริงทรัพยากรต่าง ๆ ที่จะต้องใช้ในการจัดการศึกษานั้นใส่เข้าไปเยอะ ถ้าเป็นเอกชนก็จะยิ่งต้องเก็บค่าเล่าเรียนสูงขึ้น ฉะนั้นการที่จะการศึกษาเองที่บ้านนั้นพ่อแม่ก็ต้องมีความพร้อมทางนี้ระดับหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นค่าหนังสือ ค่าอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ ค่าเดินทาง เป็นต้น หรือบางบ้านอาจมีความในทรัพยากรการเรียนรู้อยู่บ้าง เช่น มีสวน มีที่ทาง มีไร่ นา เป็นต้น แต่อย่างถ้าในเมืองหลวงตรงนี้ก็จะอาจจะไม่มีซึ่งพ่อแม่ก็อาจจะหามาเสริมให้ลูกในส่วนนี้ เพราะเด็ก ๆ อาจต้องการความหลากหลายทางการเรียนรู้ ที่สำคัญอีกเรื่องหนึ่งคือการสร้างเครือข่ายของครอบครัว แต่ละบ้านหากบ้านใดมีความพร้อมในด้านใดด้านหนึ่ง ก็อาจมีการแลกเปลี่ยนการเรียนรู้กันระหว่างครอบครัว หรือในเรื่องของการแชร์ค่าใช้จ่ายกัน กระบวนการของการเรียนรู้แต่ละด้าน รวมไปถึงการให้กำลังใจซึ่งกันและกันยามประสบปัญหาต่าง ๆ พ่อแม่จึงต้องมีการเตรียมในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ไว้บ้างหากต้องการจัดการศึกษาโดยครอบครัว

สาเหตุการนำลูกออกมาจากระบบมีหลากหลาย เช่น จากตัวเด็กเองเด็กไม่มีความสุขที่จะไปโรงเรียน จากตัวพ่อแม่ที่เห็นพัฒนาการของการศึกษาในระบบและศึกษามาตลอด จึงทำให้เห็นถึงสภาพปัญหาที่มีอยู่ระบบโรงเรียน หรือจากความเชื่อทางศาสนา หรือปรัชญาต่าง ๆ ที่พ่อแม่ได้เรียนรู้มา แต่สิ่งหนึ่งที่ทุกคนเห็นเหมือนกันคือระบบการศึกษาในปัจจุบันตอบสนองต่อความต้องการไม่ได้จริง ๆ การศึกษาของเด็กจะเป็นไปตามจุดมุ่งหมายชีวิตของแต่ละบ้าน

กระบวนการเรียนของเด็กในแต่ละวันได้เรียนรู้อะไร สามารถเชื่อมโยงกันได้ ไม่จำเป็นต้องเป็นวิชา แต่บางบ้านอาจสอนเหมือนในระบบแต่มีการยืดหยุ่นมากขึ้น อาจมีการเรียนเสริมจากข้างนอกเพื่อเพิ่มเติมในส่วนที่เด็กสนใจ จะมีกระบวนการเรียนรู้แบบใดนั้นขึ้นอยู่กับเด็กและวิถีคิดของแต่ละบ้านซึ่งรูปแบบนั้นมีหลากหลายมาก พ่อแม่ต้องสังเกตดูว่าลูกสนใจอะไร ต้องรู้ว่าพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ของมนุษย์คืออะไร พ่อแม่ก็นำมาผสมผสานกันและสร้างเป็นกระบวนการเรียนการสอนของครอบครัวขึ้นมาได้

สื่อทรัพยากรการเรียนรู้ระบบสังคมต้องสร้างกลไกการเรียนรู้ให้เด็ก อย่างน้อยพิพิธภณท์ในเรื่องต่าง ๆ ต้องเยอะกว่านี้ เช่น ในด้านโบราณคดี วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์ เป็นต้น ที่เด็กสามารถเข้าไปเรียนรู้ได้ อีกส่วนคือผู้รู้มีการจัดนิทรรศการการเรียนรู้ต่าง ๆ ขึ้น ห้องสมุดต่าง ๆ ต้องเยอะกว่านี้ คนในสังคม ในหน่วยงานต่าง ๆ ต้องถือฤดูแลความรู้อันเด็กเหล่านี้ เช่น โรงพยาบาล วัด ที่ว่าการเขต ไปรษณีย์ ธนาคาร ร้านค้าต่าง ๆ เป็นต้น (All for Education) ในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ก็จะต้องมีการจดบันทึกของเด็กไว้เพื่อเป็นแฟ้มงาน และอาจมีการประเมินผลร่วมจากเจ้าของสถานที่ด้วย เช่น ไปธนาคารก็อาจให้เจ้าหน้าที่ธนาคารประเมินผลในส่วนที่เด็ก ๆ เรียนรู้ไปแล้ว และอาจให้เป็นระดับความพอใจหรือคะแนนและบันทึกลงในแฟ้มงานของเด็ก ๆ ได้ เป็นต้น

ถ้าพ่อแม่ต้องการประเมินผลเมื่อถึงวัยก็ต้องเข้าสู่การประเมินผลจากระบบเพื่อเข้าระบบ แต่ถ้าพ่อแม่ไม่ต้องการประเมินผลก็ไม่ต้องมีความจำเป็นต้องประเมิน ตราบใดที่ไม่ต้องการที่จะเข้าระบบการประเมินผลนั้นไม่จำเป็น การดำเนินชีวิตประจำวันของเด็กจะเป็นตัวประเมินตัวเอง อนาคตรัฐต้องใจกว้างเปิดกว้างให้กับตรงนี้คือ เด็กที่เรียนแบบนี้สามารถประเมินผลหรือเทียบโอนได้กับทุกหน่วย เช่น ถ้าต้องการใบของ กศน. ก็ไปสอบ ถ้าจะเข้าสวนกุหลาบก็ไปประเมินผลกับสวนกุหลาบ เป็นต้น คือจะเรียนมาอย่างไรก็ได้แล้วแต่ถ้าทำข้อสอบและผ่านจุดประสงค์ของโรงเรียนนั้น ๆ ก็ควรจะยอมรับได้ว่าเด็กคนนี้จบได้จากโรงเรียนนี้ หรือเข้าเรียนต่อที่นี้ได้ รวมถึงระดับอุดมศึกษาด้วย อนาคตระบบเอนทรานซ์ก็ต้องเปลี่ยนไปแบบนี้ ทั้งนี้ทั้งนั้นเด็กก็ต้องมีเพิ่มสะสมงานของตัวเองด้วย ว่าเคยไปทำอะไรที่ไหนอย่างไรมาบ้าง ซึ่งตรงนี้จะมีส่วนช่วยในการประเมินผลที่จะให้เด็กเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในสายที่เขาชอบอย่างแท้จริง ควรจะแบ่งให้ชัดเจนไปเลยว่าขณะนี้ต้องการคนที่รู้เรื่องอะไร ชอบอะไรที่จริงจัง ซึ่งจะทำได้คนที่มีความสามารถมาเรียนด้วยคือ เขาชอบด้านนี้และมีความรู้ด้านนี้จริง ๆ

ภาคผนวก ก

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามของผู้เชี่ยวชาญรอบที่ 2

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการกำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาโดยรอบครัว

คนที่	ข้อคำถามที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	5	5	5	3
2.		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	3	5	5	5	3
3.		4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	3	3	3	3	4	2
4.		5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	4	5	5	5
5.		5	4	4	4	4	5	5	4	5	5	4	3	2	5	5	5	3
6.		5	5	5	5	5	5	5	3	5	4	5	4	3	5	5	5	5
7.		5	5	5	5	5	5	5	2	5	3	4	3	2	5	5	5	1
8.		4	3	5	5	5	5	4	3	4	5	5	3	4	4	4	4	3
9.		5	5	5	5	5	5	5	3	5	4	4	3	2	4	5	5	4
10.		5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	4	4	5	5	5	4
11.		4	5	5	4	5	4	5	3	5	5	5	1	1	4	5	5	3
12.		4	4	4	3	5	5	5	4	5	4	3	1	1	2	2	2	1
13.		4	5	4	4	4	4	4	2	4	4	3	3	3	4	4	4	4
14.		5	5	4	4	5	4	5	5	5	5	4	4	4	4	5	5	5
15.		4	5	4	4	4	4	4	4	4	9	4	9	9	9	9	9	9
16.		5	5	3	4	4	4	5	3	5	5	4	3	4	4	4	5	5
17.		3	4	4	4	4	3	4	5	4	4	4	3	4	4	4	4	4
18.		5	5	4	4	5	5	5	2	5	5	4	4	4	4	5	5	5
19.		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	4	4	4	4	4	5	1
20.		5	5	4	5	4	5	5	5	5	5	4	4	4	5	4	5	4
21.		4	4	4	4	4	4	4	3	4	4	4	3	3	4	5	5	2
22.		3	4	5	4	5	5	4	5	5	4	5	3	3	4	4	4	5

หมายเหตุ หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการกำหนดเนื้อหาวิชาหรือหลักสูตรของการศึกษาโดยครอบครัว

คนที่	ข้อคำถามที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.		5	5	5	5	5	5	5	5	5	2	1	4	5	5	4	5
2.		4	4	2	4	4	4	4	4	4	3	1	2	5	5	3	2
3.		3	3	3	3	3	3	3	4	4	3	3	2	4	4	3	3
4.		5	5	5	5	4	4	5	5	5	4	2	3	5	4	5	5
5.		4	5	5	5	5	5	5	5	5	4	1	1	5	4	3	2
6.		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	1	3	5	5	9	9
7.		5	5	5	5	4	5	5	5	5	3	1	4	5	4	5	5
8.		4	4	4	5	4	5	5	5	3	3	2	3	4	5	4	4
9.		3	3	3	2	2	2	2	2	4	2	1	3	4	4	5	1
10.		4	5	5	5	5	5	4	5	5	3	2	3	5	5	3	5
11.		3	4	4	3	3	4	4	4	5	3	1	2	5	4	3	3
12.		4	4	3	4	4	4	4	4	5	2	1	2	4	5	3	3
13.		3	3	3	4	4	4	4	4	4	3	2	1	5	5	2	4
14.		5	5	5	5	5	5	5	5	5	3	2	3	5	5	4	4
15.		9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9	9
16.		4	5	3	5	4	5	4	4	4	4	4	3	4	4	9	4
17.		4	5	4	4	4	4	3	5	5	5	2	4	5	5	4	4
18.		4	4	4	4	4	4	4	4	5	4	2	3	5	5	4	5
19.		4	5	5	5	4	5	4	5	5	5	2	3	5	5	4	4
20.		4	5	4	5	5	5	4	5	5	4	2	3	4	4	5	4
21.		4	5	4	5	5	5	3	4	4	3	2	4	4	5	4	4
22.		4	4	4	4	4	4	4	5	4	4	1	1	4	4	3	4

หมายเหตุ หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของการศึกษาโดยครอบครัว

คนที่	ข้อคำถามที่	1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7	2.8	2.9	2.10
1.		5	5	5	5	1	5	5	2	5	5	5	2	5
2.		4	5	3	5	5	5	4	4	5	5	2	4	4
3.		4	4	3	4	3	4	4	3	4	4	3	3	4
4.		5	5	4	4	5	5	4	3	4	5	4	5	5
5.		5	5	3	4	4	5	4	4	5	5	2	4	5
6.		5	5	3	5	5	4	5	5	5	5	5	5	5
7.		5	5	4	4	4	4	4	4	4	4	2	5	4
8.		3	3	3	3	5	5	4	3	5	3	3	4	2
9.		3	5	3	5	2	5	3	4	5	5	3	2	4
10.		5	5	4	5	4	5	4	5	5	5	4	5	5
11.		4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	2	3	4
12.		4	5	4	5	3	5	5	4	5	4	1	3	3
13.		5	5	3	4	5	4	5	1	4	4	2	5	3
14.		5	5	4	5	5	5	5	3	5	5	5	5	5
15.		4	4	9	4	9	4	4	4	4	9	4	4	9
16.		4	5	4	5	5	5	5	3	4	5	3	4	4
17.		5	5	4	3	5	4	3	5	5	5	5	5	5
18.		5	5	4	5	4	5	4	4	5	5	5	4	4
19.		5	5	4	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
20.		5	5	5	5	4	5	5	5	4	5	5	5	5
21.		4	4	3	4	4	4	4	4	4	4	3	4	4
22.		4	5	3	5	4	5	3	4	5	5	5	1	4

หมายเหตุ

หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการดำเนินการจัดการเรียนการสอนของการศึกษาโดยครอบครัว (ต่อ)

คนที่	ข้อคำถามที่	3.8	3.9	3.10	4	5	6	7	8	9
1.		4	5	3	5	1	5	4	5	5
2.		5	3	3	5	5	5	5	3	2
3.		3	4	3	4	1	4	3	4	2
4.		5	5	5	5	5	5	4	4	4
5.		5	4	3	5	9	3	5	5	5
6.		5	5	3	5	4	5	4	5	5
7.		5	4	2	5	4	5	4	4	5
8.		4	4	3	5	3	4	5	2	9
9.		5	3	2	5	5	5	5	5	5
10.		4	4	3	5	4	5	5	5	5
11.		5	4	1	4	3	4	4	5	5
12.		5	4	1	9	1	5	3	5	3
13.		4	3	2	4	4	4	4	4	4
14.		5	5	2	4	4	5	4	4	4
15.		4	4	3	9	9	9	9	9	9
16.		5	4	3	9	9	9	9	9	4
17.		5	5	2	4	1	5	4	5	5
18.		5	4	3	9	3	5	5	4	5
19.		5	5	3	5	4	5	5	5	5
20.		4	5	3	5	3	5	4	5	5
21.		4	4	2	5	4	5	4	5	4
22.		5	5	1	4	4	4	5	4	5

หมายเหตุ

หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการจัดหาสื่อและทรัพยากรทางการศึกษา ของการศึกษาโดยครอบครัว

คนที่	ข้อคำถามที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1.		5	5	3	5	5	3	5	5	1	1	2	3	5	1	4
2.		3	5	4	5	3	4	4	4	4	4	5	5	5	3	9
3.		4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	2	3
4.		5	5	5	5	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	5
5.		3	4	3	5	5	5	5	3	3	2	3	3	5	5	5
6.		5	4	4	5	4	2	3	4	4	1	1	5	5	5	4
7.		4	4	4	5	5	3	4	3	3	4	4	5	4	5	3
8.		4	3	4	3	4	4	3	3	3	3	4	4	5	4	5
9.		4	5	3	5	3	4	4	3	1	4	4	5	4	3	5
10.		4	4	3	5	4	4	4	3	3	4	5	5	5	4	4
11.		5	4	3	5	5	4	4	3	1	2	4	5	4	4	4
12.		4	4	4	5	5	5	5	3	5	5	4	5	5	3	1
13.		5	4	2	5	4	1	4	3	2	2	3	5	4	5	4
14.		4	4	3	4	4	3	4	4	4	4	5	4	4	4	4
15.		4	4	9	9	4	4	4	4	3	3	3	4	9	9	9
16.		4	5	4	5	4	4	4	3	4	4	4	5	9	3	4
17.		3	5	3	4	5	3	5	5	3	4	3	5	3	4	5
18.		4	4	4	5	4	4	4	4	4	4	5	5	5	5	5
19.		5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5
20.		5	5	5	5	4	4	4	5	4	4	4	4	5	2	5
21.		4	4	4	5	4	3	4	3	4	4	5	5	4	5	4
22.		3	1	1	5	4	4	4	4	2	2	1	1	5	1	1

หมายเหตุ หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการเทียบโอนผลและระดับการศึกษาของการศึกษาโดยครอบครัว

คนที่	ข้อคำถามที่	1.1	1.2	1.3	1.4	1.5	1.6	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5	2.6	2.7
1.		5	4	2	4	4	5	2	2	1	4	4	4	2
2.		5	4	2	3	4	4	4	2	3	5	5	2	4
3.		4	9	9	9	9	9	9	2	2	4	3	1	1
4.		5	5	3	4	5	5	4	3	3	5	5	4	3
5.		5	5	1	3	3	5	1	1	1	5	1	3	1
6.		5	4	2	4	4	5	1	1	2	5	5	1	3
7.		4	3	1	1	3	4	3	3	3	4	4	3	2
8.		4	4	2	3	5	5	3	3	3	4	3	3	3
9.		5	3	2	3	4	4	3	2	2	5	4	3	5
10.		5	4	2	4	5	4	3	2	3	4	4	3	3
11.		5	3	3	5	5	4	4	1	2	4	3	1	4
12.		5	3	1	3	4	3	3	1	1	4	1	1	1
13.		4	5	2	5	3	2	3	3	3	4	3	3	3
14.		5	5	4	4	5	5	4	4	4	5	5	4	4
15.		4	4	4	2	9	4	4	4	4	4	4	4	4
16.		5	4	3	4	4	5	3	3	4	5	4	3	4
17.		5	5	4	5	5	5	3	5	4	4	4	5	1
18.		5	4	5	4	5	4	3	4	3	4	5	3	2
19.		5	3	4	5	5	5	5	3	5	5	5	3	2
20.		5	5	4	5	5	5	4	4	4	4	4	4	4
21.		5	3	2	5	5	5	2	3	3	4	3	3	3
22.		5	4	3	5	5	3	3	1	3	1	1	1	1

หมายเหตุ

หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการเทียบโอนผลและระดับการศึกษาของการศึกษาโดยครอบครัว (ต่อ)

คนที่	ข้อคำถามที่	2.8	2.9	3	4	5	6	7	8	9	10
1.		5	4	5	4	3	4	2	5	5	4
2.		4	5	5	5	4	4	3	3	4	5
3.		2	3	3	3	3	3	3	3	4	9
4.		5	4	5	5	5	4	4	5	5	5
5.		5	2	5	5	5	5	5	1	4	5
6.		4	9	5	5	4	4	4	4	5	4
7.		3	4	4	5	5	3	3	5	4	5
8.		5	3	3	5	3	4	3	4	4	5
9.		2	3	3	4	5	4	5	5	5	5
10.		3	3	3	4	4	4	4	5	5	4
11.		1	1	5	4	1	4	1	5	5	4
12.		3	4	5	4	3	3	4	1	5	5
13.		4	2	4	4	4	2	3	3	4	4
14.		4	3	4	4	4	5	4	4	4	9
15.		4	4	9	4	4	4	9	2	4	9
16.		3	4	5	5	5	3	4	5	3	3
17.		2	3	5	5	5	4	3	2	3	3
18.		4	3	4	5	4	4	4	3	4	5
19.		5	4	5	5	5	2	5	5	5	9
20.		5	5	4	5	5	4	4	5	5	4
21.		4	4	3	5	3	4	4	3	4	3
22.		1	1	9	2	2	1	2	5	3	1

หมายเหตุ

หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการให้ผลคะแนน

คะแนนจากการตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 ของผู้เชี่ยวชาญ
ด้านการเทียบโอนผลและระดับการศึกษาของการศึกษาโดยครอบครัว

คนที่	ข้อคำถามที่	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
1.		2	3	5	2	4	5	4	2	1	2	5	2	1	2	5	2	5
2.		4	4	5	4	5	5	5	3	4	3	4	4	2	2	4	5	4
3.		3	3	3	3	2	3	3	4	4	4	4	4	3	4	4	4	4
4.		5	5	5	3	5	5	5	4	4	4	5	5	5	5	5	5	5
5.		4	4	4	4	4	4	5	3	2	1	4	4	4	4	4	4	4
6.		5	9	5	5	4	4	4	5	5	3	5	5	4	4	5	5	5
7.		4	4	4	5	3	5	5	4	2	2	3	5	5	5	5	4	4
8.		4	4	3	3	4	5	5	5	5	2	5	5	4	5	5	5	3
9.		5	4	5	3	2	4	4	4	3	4	5	4	4	4	5	5	5
10.		5	4	5	3	4	5	5	4	4	3	4	5	5	5	5	4	3
11.		4	4	5	4	4	4	3	3	3	3	4	4	4	4	5	5	5
12.		2	4	5	1	1	5	3	4	3	1	3	5	5	2	4	5	1
13.		4	3	3	3	3	3	5	5	4	4	5	5	5	5	5	4	4
14.		4	4	4	4	4	4	4	4	4	3	5	5	4	4	4	4	4
15.		9	9	2	9	3	9	2	2	3	2	3	3	2	9	9	9	9
16.		4	4	3	4	4	5	4	4	4	4	4	5	4	5	4	4	4
17.		5	2	5	1	5	5	5	4	4	2	3	5	2	2	5	5	5
18.		4	4	4	3	4	5	5	4	4	3	4	5	4	4	5	5	5
19.		5	5	5	5	2	5	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	5
20.		5	5	5	4	4	5	5	5	5	4	5	5	5	5	5	5	4
21.		5	3	5	3	4	5	3	4	3	3	4	5	4	5	5	5	4
22.		5	1	5	5	1	4	5	1	1	1	5	1	1	1	1	1	1

หมายเหตุ หมายเลข 9 หมายถึง ในข้อคำถามนั้นๆ ไม่ได้รับการใส่ผลคะแนน